

BYGGNADS ARBETAREN

Klimatsmart
på bygget
och i boden

800 lärlings-
platser saknas
Test: Bästa
hammaren

LOKALA
LÖNETOPPEN

”RÄTTVIST ATT
VI TJÄNAR MER”

Magnus och Tomi – nöjda stockholmare

Hon kämpar mot byggets gifter

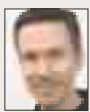
Kenneth Petterson
chefredaktör,
ansvarig utgivare
08-728 49 70
070-607 56 97

k.p@byggnadsarbetaren.se

Jenny Berggren
reportageansvarig
08-728 49 77
070-664 49 00

j.b@byggnadsarbetaren.se

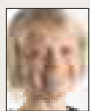
Magnus Bergström
allmänreporter
08-728 49 98
070-280 25 35

m.b@byggnadsarbetaren.se

Katarina Connheim
allmänreporter
08-728 49 87
070-627 60 84

k.c@byggnadsarbetaren.se

Margite Fransson
arbetsmiljö, hälsa
08-728 49 74
070-607 56 89

m.f@byggnadsarbetaren.se

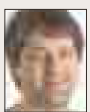
Peter Leander
allmänreporter
08-728 49 72
070-245 04 30

p.l@byggnadsarbetaren.se

Sandra Lund
allmänreporter
08-728 49 69
070-248 26 58

s.l@byggnadsarbetaren.se

Cenneth Niklasson
allmänreporter
08-728 49 76
070-607 56 92

c.n@byggnadsarbetaren.se

Omslagsfoto: Anna Simonsson
Korrektur: Michelle Bergman

 TS-kontrollerad
upplaga 2007: 126 400

Postadress: 106 32 Stockholm
Besöksadress: Hagag. 2, 4 tr, Sthlm

Adressändring, medlem i Byggnads:
Kontakta din lokala avdelning

Prenumeration: edb,
telefon 010-588 48 08

E-post: prenumeration@edb.com

Pris, helår: 297 kr

Annons: Swartling & Wranding Media,
telefon 08-54516067

Repro: Done

Tryck: Sörmlands grafiska, Quebecor

BYGG OCH ÄT KLIMATSMART

Snickaren Jimmy Tiljander provar, med hjälp av kocken Rune Kalf-Hansen, att laga matlådor som skonar miljön. Recepten hittar du i tidningen. Arbetarna som bygger Hamnhuset i Göteborg isolerar tätt och noga för att minska energiförbrukningen, husen ska värmas av de boendes kroppsvärme. Fantastiskt om det fungerar, men jobbigt att genomföra, tycker snickaren Benny Kvist. SID 10-18

LÖNER

SÅ MYCKET TJÄNAR ANDRA DÄR DU BOR

SID 21-25

FARLIGA ETERNITTAK VANLIG OLYCKSPLATS

SID 30-32

TEST

BRA GREPP AVGÖRANDE I HAMMARTOPPEN

SID 51-53

VARJE TEGELSTEN VÄRDEFULL NÄR Q-MÄRKT KVARN BYGGS OM

SID 26-29

PORTRÄTT

MIA SKA SE TILL ATT DU SLIPPER GIFTER

SID 38-41

Skyddsombud utestängts vid olycka

BYGGNYTT/ Skyddsombudet Fredrik Jakob hindrades från att besöka ett bygge efter en allvarlig olycka. Byggnads har nu begärt förhandlingar om lag- och avtalsbrott. SID 45

DEBATT SID 6

”Satsa på skyddsombud”

Tre tidigare arbetsmiljöombudsmän i Byggnads kräver nysatsningar på arbetsmiljön.

GREJER & GREPP SID 54

Kärror som rullar av egen kraft

Nu har skottkärran fått motor.

BYGGFOLK SID 58

Hotellet ska flyta på havet

Bygget fästs med stålpålar i havsbotten.

BYGGFOLK SID 56-57

Markus vill boxas hela livet

Och i år satsar snickaren på att bli svensk mästare.

5 DÖD & 5 UPPSTÄNDELSE SID 8

Stig-Åke firar Jesus i påsk

”Påskdagen känns som en viktig dag. Jesus dog ju på korset för mig.”

RECEPT SID 58

SISTA ORDET SID 62

BILDKRYSSET SID 63

5 DÖD ● 5 UPPSTÅNDELSE

TILL VEM: Golvläggaren **STIG-ÅKE NILSSON**, 65 år, från Sollentuna.

VARFÖR: Han är aktiv inom Pingstkyrkan och **SER PÅSKEN SOM EN HÖGTID FÖR REFLEKTION OCH EFTERTANKE**, under påsken går han i kyrkan varje dag.

”JESUS ÄR EN GOD VÄN SOM ALLTID FINNS DÄR FÖR MIG”

1 På långfredagen dog Jesus, hur ledsen är du på den dagen?

– Det där att man inte får göra något på långfredagen är borta. Långfredagen är en dag för eftertanke. När jag var yngre var det en dag då man inte fick vara glad eller göra något kul, men det har försvunnit.

2 Vad gör du på långfredagen?

– Jag går på gudstjänst i kyrkan. Det är en viktig högtid. Långfredagen är en dag som man ska minnas, det var då Jesus korsfästes. En dag för reflektion.

3 Hur har det påverkat din vardag att du är kristen?

– Jag försöker att leva på ett sunt och harmoniskt sätt. Därför röker jag inte och dricker aldrig sprit, även om jag inte är helykterist. Jag tror att alla har en inre längtan och vilja att må bra, men alla lever kanske inte efter det.

4 Vad händer med dem som inte är troende när de dör?

– Bibeln talar ju om en himmel och ett helvete. Jag hoppas att jag kommer till himmelen, men jag vill inte säga att de icketroende kommer till helvetet. Det är inte jag som avgör. Jag tror på ett bättre och sämre liv efter detta.

5 Är påsken den viktigaste högtiden på året?

– Nej, det är julen eftersom Jesus föddes då. Men påsken är också en viktig högtid. Man reflekterar över vad Jesus betytt och vad som är viktigt. Men den bästa ”högtiden” är semestern, då man kan vara tillsammans med sina nära och kära.

För golvläggaren Stig-Åke Nilsson är påsken en viktig högtid. Men den allra viktigaste högtiden är semestern.

STIG-ÅKE VÄLJER

☒ Nya testamentet	☐ Gamla testamentet
☒ Påsk	☐ Jul
☒ Judas	☐ Herodes
☐ Hägglund	☒ Häggkvist
☐ Snickare (som Jesus)	☒ Golvläggare (som Stig-Åke)

1 På påskdagen uppstod Jesus. Hur glad är du då?

– Det känns som en viktig dag. Jesus dog ju på korset för mig. Påskdagen firar vi med en gudstjänst och en minnesstund.

2 Finns det plats för påskkärringar och påskägg i din påsk?

– Det där med påskkärringar är ju egentligen något som kom senare. Men visst är det något som även jag som liten har ägnat mig åt. Vi brukade alltid rita påskkort och ge till grannar för att få godis. I dag tycker jag att barnen mest vill ha pengar.

3 Hur reagerar de på bygget över att du är troende?

– Visst har man fått gliringar. ”Du som är kristen svär väl aldrig?”. Ibland på julfester kan folk fråga om de får ens nubbe ”eftersom du väl ändå inte dricker?”. Men jag har aldrig tagit illa vid mig, och det har heller inte varit några elaka kommentarer.

4 Vem är Jesus för dig?

– Han är en god vän som alltid finns där för mig. Med honom lever jag ständigt i tryggt sällskap. Jag tror att mycket av min lycka beror på att jag har den tro jag har.

5 Kommer Jesus att återuppstå på jorden?

– Bibeln säger att han en dag kommer att återvända. Att han ska återuppväcka de döda och komma oss till mötes. Men jag tror inte att han kommer att gå med oss som fysisk person. Det kommer att vara en annan slags upplevelse.

PETER LEANDER

NIKLAS TÄTNING RÄDDAR KLIMATET

Huset ska inte behöva element

Vid Sannegårdshamnen i Göteborg bygger NCC Sveriges största passivhus, en husteknik som sparar stora mängder energi. Men för att den låga energiförbrukningen ska bli möjlig krävs det att byggnadsarbetarna utför sitt jobb med enorm noggrannhet.

TEXT PETER LEANDER OCH SUSANNE GÄRE FOTO CHRISTER OLOFSSON

De senaste åren har larmet om växthuseffekten blivit allt intensivare. En mer eller mindre enad forskarkår pekar ut människans koldioxidutsläpp som orsak till den skenande växthuseffekten. Konsekvenserna är krympande isar, torka, översvämningar och orkaner. Mot den bakgrunden börjar flera byggföretag och fastighetsbolag sakta men säkert satsa på energisnåla hus.

Vi står på andra våningen i ett av två hus som tillsammans bildar en hästsko alldeles intill Sannegårdshamnen på Hisingen i Göteborg. Längs hela kajen ligger vita nybyggda flervåningshus. I vissa har inflyttningen redan börjat. Men det är bara dessa två byggnader som ska bli passivhus.

Lagbasen Alexander Niessner har aldrig arbetat på ett passivhusbygge tidigare. Det som utmärker detta bygge, menar han, är den extrema noggrannheten.

– Allt måste vara rätt byggt, annars riskerar hela miljötänket att gå förlorat. Men vad är det här för något?

Ett ogillande veck växer fram i hans panna. Alexander Niessner faller ner på knä framför ett fönster och kör in ena pek fingret i fogningen där han hittat en springa. Slarvet är inte större än två centimeter, men Alexander Niessner är uppenbart missnöjd.

– Det här måste rättas till, påpekar han bestämt.

Alexander Niessner är ingen nitisk perfektionist eller något fascistiskt kontrollfreak. Passivhusen kräver en extrem noggrannhet av byggnadsarbetarna. Minsta läckage i isoleringen måste tätas för att inte värme ska kunna sippra ut. För att spåra eventuella läckor kontrolleras varje rum med tryckluft. Ibland sprutas även rök in för att spåra läckage. Ett lyckat test ger lönebonus till laget.

De två passivhusen består tillsammans av 115 lägenheter, som ska stå inflyttningsklara i augusti.

Snickaren Benny Lindén är en av flera på bygget som har det mödosamma och tidskrävande jobbet att isolera väggarna.

– Att värmeisolera ett vardagsrum i ett vanligt hus tar upp till tre timmar. Men på

det här bygget tar det en hel dag, säger han.

Benny Lindén och Alexander Niessner är i grunden positivt inställda till passivhus.

– Klart att det är spännande. Och om det fungerar som de säger att det ska, att det knappt krävs någon extra uppvärmning alls, kan det ju bli jättebra. Men det är väldigt mycket jobb bakom varje moment, säger Benny Lindén.

Bygget är redan försenat och pressen på byggnadsarbetarna är därför hård. Enligt Alexander Niessner har byggplanerna präglats av en viss tidsoptimism.

Nere på gården står Niklas Nyström och sågar frigitplattor, som utgör en del av den kraftiga värmeisoleringen. Inför bygget gick han och hans kolleger en utbildning på fyra timmar i passivhusteknik.

– Chefen har förklarat vad vi ska göra, sedan har vi sett en film om hur man bygger, säger han, men tillägger att han inte tycker att det är så stor skillnad mellan att bygga ett passivhus och ett vanligt bostadshus.

Sett från yttervägg till innervägg består

Niklas Nyström sätter upp frigolitskivor som utgör en del av den tjocka isoleringen i passivhus. För att inte värme och fukt ska läcka ut är det viktigt att isoleringen är tät.

KLIMATSMART

isoleringen av fasadputs, som sprutas på de frigolitskivor som Niklas Nyström är i färd med att sätta upp. Därefter sitter en centimeter tjock byggskiva. Den följs av ett tjockt lager isolering. Hela väggen täcks sedan av plastfolie som ska sätta stopp för eventuell fukt. Därefter läggs ytterligare ett lager isolering, som slutligen täcks av en gippskiva. Den tjocka isoleringen gör att energiförbrukningen sänks från cirka 140 till 50 kWh (kilowattimmar) per kvadratmeter och år.

Passivhus värms upp med värme från män-

”Allt måste vara rätt byggt, annars riskerar hela miljötänkandet att gå förlost.”

niskor, husdjur och elektriska apparater som kylskåp och tv-apparater. Isoleringen håller kvar värmen i byggnaden och ventilationssystemet pumpar runt luften. För att få in ny, syrerik luft utan att förlora värme är ventilationssystemet konstruerat så att luften på sin väg ut värmer upp ett flertal metallplattor. Dessa plattor värmer i sin tur upp den nya luften.

Kritiker menar att passivhustekniken inte kan hålla ute kylan när yttertemperaturen sjunker ner till nollstrecket. En som studerat passivhusens effektivitet är Torbjörn Klittervall, pensionerad energirådgivare.

– De passivhus som byggts hittills har samtliga krävt någon form av extravärme under större delen av vinterhalvåret. De klarar inte av att hålla värmen när det blir för kallt, säger han.

Bertil Ernelind, entreprenadchef på NCC, håller inte med om Torbjörn Klittervalls kritik. Han menar att husen definitivt klarar en nollgradig utomhustemperatur.

– Däremot kan den centrala värmeanläggningen få värmetillskott i form av fjärrvärme vid extrem kyla, säger han.

Niklas Nyström tar en frigolitskiva och mäter upp en skarv som ska fästas intill ett fönster. Luften fylls av små vita frigolitkulor när sågen far genom skivan, och för en stund ser det nästan ut som att det faller snö från den askgrå himlen. När biten lossnar stryker han på lim vertikalt. Detta gör han för att ge eventuell fukt möjlighet att rinna nedåt.

Vissa kritiker menar att den täta isoleringen gör det lättare för fuktskador att uppstå eftersom fukten stängs inne i isoleringen.

Nikolaj Tolstoj, enhetschef på Boverkets husbyggnadsdivision, säger så här i en intervju i tidningen Bygga Bo:

– Det vore inte bra om alla byggherrar

Hamnhuset på Hisingen i Göteborg består av 115 lägenheter. I augusti ska bygget vara klart.

plötsligt skulle beställa passivhus. Ju mer isolering man har i en byggnad, desto större problem kan man få med fukt, mögel och röta.

Bertil Ernelind säger att han inte stött på det påståendet tidigare.

– Däremot har passivhusen problem med att bli av med fukt som av misstag byggts in i väggarna. Därför är noggrannheten viktig på bygget, tillägger han.

Diskussionen om fuktproblem dök även upp under introduktionsdagarna inför bygget. Där kom exempelvis frågor om vad som händer om den boende själv råkar ta hål på plastfolien genom att till exempel sätta upp en tavla med en lite för lång spik. Enligt NCC:s representant på mötet kan ett mindre hål i plastfolien få stora konsekvenser.

– Vi fick höra att ett mindre hål kan suga i sig flera liter fukt på bara ett dygn, säger Alexander Niessner.

Enligt Ingemar Samuelsson, avdelningschef på Sveriges Tekniska Forskningsinstitut, är risken för fuktskador teoretiskt sett större i passivhus än i mindre isolerade hus, men han vill ändå tona ner risken.

– Ytterväggarna i välisolerade hus torkar

dåligt vilket kan leda till problem, men samtidigt uppstår det fuktskador i andra sorters hus också. Hittills har jag aldrig stött på några fuktskador i passivhus, säger han.

Vi vandrar tvärs över gården. Några män är i färd med att montera ner en lyftkran. Det pulserande ljudet från en pålmaskin studsar rytmiskt mellan huskropparna.

– Titta på alla plåtdetaljer, säger Alexander Niessner och gör en svepande gest över husfasaderna. Alla fönsterbleck och karmar måste isoleras så att det inte läcker in fukt och kyla. Det fanns ingen bestämd plan för hur det skulle gå till när vi började bygga. Därför har vi fått hitta på lösningar allt eftersom. Vilket har tagit mycket tid.

En våning upp träffar vi snickaren Benny Kvist som, liksom vad alla andra på detta bygge tycks göra, tatar en vägg. Han menar att det känns viktigt att bygga energisnålt.

– Om det funkar kan det bli väldigt bra. Det vore ju fantastiskt om detta kunde leda till att vi slutar slösa på jordens resurser, men vad jobbigt det är, säger han. ●

Nästa uppslag: Satsningar på passivhus även i Alingsås och Frankrike. ►

Enligt Benny Lindén, snickare, och lagbasen Alexander Niessner (högst upp) är passivhustekniken spännande men också slitsam.

FAKTA SÅ BLIR HAMNHUSET KLIMATSMART

1 Isolering håller värmen. Väggarna har tät isolering i flera lager, tätheten kontrolleras med tryckluft under bygget. Köldbryggor undviks nog, exempelvis genom att balkongerna, som är integrerade i stommen, skärmas av med en decimeter isolering.

2 Människorna värmer huset. För det mesta ska värme från de boende och deras djur, samt spillvärme från hushållsmaskiner, räcka för att värma det välisolerade huset. Den värmda luften ska cirkulera i rören (bilden) och värma metallskivor som i sin tur värmer ny luft utifrån. Kalla dagar ska fjärrvärme kunna kopplas in som komplement.

3 Energispar på fler sätt. Under byggtiden är det noga med sophantering. När huset är klart ska vattnet delvis värmas med hjälp av solceller. Varje hushålls förbrukning av vatten ska mätas och debiteras, för att öka motivationen till att spara på det. Det går också att slå på extra värme i en lägenhet, men då får man betala för det.

MILJONPROGRAMMET BLIR MILJÖVÄNLIGT

● I miljonprogrammet Brogården i Alingsås läcker husen värme. I år ska alla fastigheter i området byggas om till miljövänliga passivhus. Renoveringen tros minska husens energiförbrukning med omkring 80 procent.

Det drar kallt genom fönster i Brogården, och fasaderna är köldskadade. Totalt rör det sig om 300 lägenheter. Elförbrukningen ligger på omkring 240 kWh per kvadratmeter och år.

Alingsåshem väljer därför, som första svenska bostadsbolag, att bygga om redan existerande byggnader till passivhus. Då ska den praktiska elförbrukningen, vilket inkluderar värme och hushållsel, sänkas till strax under 50 kWh per kvadratmeter och år.

Den tio centimeter tjocka isoleringen i väggar ska fyrdubblas. Ett ventilationssystem ska pumpa runt värmen i huset och alla element ska bort.

När husen restes på 70-talet byggdes balkongerna rakt ut från lägenheterna, som en direkt förlängning av golven. Ur energisynpunkt har det varit en katastrof eftersom balkongerna fungerat som köldbryggor. Nu byggs de gamla balkongerna in i lägenheterna och nya hängs utanpå.

Bengt Josefsson, förvaltningschef på Alingsåshem, menar att det är dyrare att byg-

ULLA JANSSON

Området Brogården i Alingsås byggdes på tidigt 70-tal, när husen nu behöver renoveras blir en av förändringarna att elementen försvinner – Alingsåshem gör om husen till passivhus.

ga passivhus men att man får igen pengarna genom sänkt energiförbrukning.

– I Sverige finns det omkring 4 000 lägenheter av det slag som vi renoverar i Brogår-

den. Om alla dessa lägenheter renoverades om till passivhusstandard skulle den energibesparingen motsvara ett par kärnkraftverk, säger han. ●

FRANSK STORSATSNING PÅ ENERGISNÅLT BYGGANDE

● Franska byggbranschen står inför en revolutionerande uppgift. De franska bostädernas energikonsumtion ska minska med 20 procent, bland annat med hjälp av nya byggnormer.

Isolering av 31 miljoner bostäder. Energisnåla nybyggen. Mer trä i byggindustrin. Det är några exempel på vad regeringen vill få till stånd och som kommer att ge 100 000 nya jobb.

Målen kommer från miljöprogrammet "Grenelle de l'environnement" som presenterades förra året. Det tar ett samlat grepp och ger direktiv till alla sektorer i samhället som påverkar miljön. Arbetet med programmet startade på president Nicolas Sarkozys initiativ strax efter presidentvalet förra året.

De franska befintliga bostäderna står för närvarande för 23

procent av koldioxidutsläppen. Samtidigt konsumerar de 42,5 procent av Frankrikes hela energiförbrukning.

Målet är nu att minska energikonsumtionen med 20 procent och arbetsgrupper med branschens parter har jobbat fram ett sexpunktsprogram.

Det innebär bland annat att nybyggen får nya normer och byggregler. Nya material, som trä och ull till isolering – introduceras. Alternativa energikällor som solenergi samt jord- och bergvärme ska exploateras. En diskussion om effektiviteten av vindkraftverk har blommat upp.

Vidare ska allmännyttans bostäder från 2010 byggas med låg eller passiv energiförbrukning. Nybyggda privata bostäder ska till 2020 ha gått över till passiv eller positiv energikonsumtion. (Med positiv energi menas en

byggnad som producerar mer än den konsumerar.)

Under de närmaste fem åren lanseras ett renoveringsprojekt av aldrig skådat slag. Staten ska renovera och isolera allmänna byggnader. 800 000 av de mest nedgångna bostäderna inom allmännyttan ska i första hand anpassas till de nya normerna.

För renovering och isolering av privata bostäder utlovas diverse skattelättnader, avdragsgilla utgifter och förmånliga lån.

Byggbranschen har visserligen representanter i arbetsgrupperna som har jobbat fram de här målen, men frågetecknen är ändå många. Jean-François Gabilla, ordförande för föreningen för byggmästare (FPC), kommenterar planerna så här:

– Risken är att man hetsar och att skynda på för snabbt kan bli kontraproduktivt. Det är lättare att uppfylla målen i enfamiljshus,

men betydligt svårare i flerfamiljshus. De enda flerfamiljshus vi i dag kan utrusta med positiv energi är trevåningshus, men problemet är priset.

Det krävs utbildning inom hela sektorn, vilket i och för sig redan är planerat. Krav ställs på en massiv plan för detta, vilket regeringen utlovat.

Men kommer det finnas tillgång till de nya materialen, är de av hög kvalitet och finns de i tillräcklig mängd?

I längden måste det trots allt bli högre hyror i de nyrenoverade bostäderna. Är det realistiskt när många redan i dag är hårt presade ekonomiskt?

En del av de här frågorna kanske besvaras vid kommande redovisningar. Arbetsgrupperna fortsätter jobba och nya rapporter är att vänta i juli och i november i år. ●

Runes bod- mat skonar jordklotet

Mat som är producerad nära dig, och gärna vegetarisk sådan, passar bra i matlådan om du vill vara snäll mot miljön. Snickarna Owe Gustavsson och Jimmy Tiljander äter klimatsmart med god aptit, efter att kocken Rune Kalf-Hansen guidat dem i köket.

TEXT MARGITE FRANSSON FOTO ANNA SIMONSSON

Det här är ju jättegott.” Snickaren Owe Gustavsson smakar av sin första klimatsmarta och helt vegetariska matlåda. Han har lagat den tillsammans med kollegan från NCC, Jimmy Tiljander.

Till hjälp har de en expert på området. De är hemma hos kocken Rune Kalf-Hansen, känd bland annat från tv-programmet ”Toppform”. Tempot är ungefär lika högt som på bygget. De river potatis och skär fisk för glatta livet, smakar av chili i morotssoppan och vitlök i såsen till rödbetorna.

Vi har bett Rune Kalf-Hansen göra två klimatsmarta matlådor för byggnadsarbetare – med mat som är bra för miljön, mätande samt lättlagad.

– Och så måste maten vara god. Den ska smaka mycket, säger Rune.

Han har förberett recept och råvaror till lådorna, men bygg-

nadsarbetarna får själva laga maten. Owe skär den superbilliga vitkålen i strimlor. Stämningen är hög. Byggjobbarna tycker det är kul att för några timmar byta hammare mot kniv och mixer.

Klimatsmart mat handlar om att äta på ett sätt som skonar naturen. Ett sätt är att följa säsongernas skiftningar och använda närproducerade råvaror, för att undvika utsläpp i samband med långa transporter. Den som gör så får dessutom de bästa råvarorna. Och klimatsmart mat är ofta billig; exempelvis vitkål, rödbetor och morötter som finns i butikerna nu.

I Rune Kalf-Hansens kök står Jimmy inför sitt livs första rödbetskök. Han har tjänat tid på att slippa skala potatis. Den ekologiska potatis som byggnadsarbetarna använder till potatiskakan får inte besprutas alls, så den rivs med skal och allt.

Både Jimmy och Owe lagar mat dagligen, mest husmanskost.

TIPS SÅ BLIR MAT-LÅDAN KLIMATSMART

- Handla lokalt producerad mat och välj råvaror efter säsong för att undvika transporter.

Rödbetor – närproducerat året runt-mat.

- Handla ekologiskt producerad mat, det minskar exempelvis utsläppen som konstgödsling orsakar.

- Minska på köttet då produktionen orsakar stora utsläpp. Äter du kött, välj vilt från Sverige. Du kan ersätta en del kött med fisk, men undvik främst torsk eftersom den hotas av utfiskning. Information om vilka fiskar du bör undvika finns på www.wwf.se.

- Ät mer potatis och till exempel matvete eller korngryn i stället för ris. Riset fraktas långt och risodlingarna orsakar utsläpp.

- Köp inte mer mat än du behöver. Det är energislöseri att kasta.

- Bananer fraktas från andra sidan jorden. Men om du köper dem, välj krav- och rättvisemärkta, de andra besprutas med gifter som skadar både mark och arbetare.

- Använd svenskproducerad rapsolja.

- Spara energi – använd vattenkokare och ha lock på kastrullerna.

Enligt Konsumentverket orsakar produktion och transport av mat nästan en tredjedel av de utsläpp som påverkar klimatet. Här lagar kocken Rune Kalf-Hansen (i mitten) och snickarna Jimmy Tiljander och Owe Gustavsson mat med hänsyn till miljön.

– Det blir väl rätt mycket korv, men jag gillar också fisk, säger Owe.

Ingen av dem har funderat på att äta klimatsmart förut.

– Tanken har aldrig slagit mig, men det verkar ju vettigt, säger Jimmy.

Han tycker att han får sig en tankeställare när han står i Runes ljusa kök och lagar mat med rotfrukter och fisk. Hemma är det lätt att ta till standardlösningar, med gurka och tomat vid sidan om kött och potatis. Men vi äter för mycket kött. Den delen av tallriken behöver minskas av hänsyn till klimatet, köttproduktionen orsakar mycket utsläpp.

Det är inte helt lätt att navigera efter alla klimatsmarta råd. Ska man till exempel sluta äta importerad mat? Det tycker inte Rune, med en hel värld utanför skulle livet helt enkelt bli för tråkigt. Han försöker köpa allt som kan produceras i Sverige här, andra varor får komma från andra världsdelar.

Över huvud taget är han inte mycket för pekpinnar. Ändra det du kan, låt det ta tid och ta en sak i taget, tycker han.

När matlagningen går mot sitt slut har Jimmy och Owe lärt sig en del kockknep, som att jobba med kontraster i kryddning och råvaror. Vitkålssallad med fikon och kokos blev, till exempel, en lite oväntad hit.

Vanligtvis är det få ingredienser i byggjobbarnas matlådor.

– Fler än två grejer så börjar jobbkompisarna fråga om man skaffat flickvän, uppger snickarna.

Så det kanske blir en och annan kommentar, om de lägger till en salladslåda. Men båda verkar beredda att ta risken.

Owe tycker inte bara att maten är god, han tycker att de båda matlådorna mättar bra också. Några dagar senare har han både köpt ekologisk mjölk och ingredienser för att på egen hand laga en av rätterna. ●

RUNE KALF-HANSENS RECEPT ►

SÅ LAGAR DU RUNE KALF-HANSENS MATLÅDOR

KOKTA RÖDBETOR, POTATISKAKA OCH APELSINSALLAD (4 PERS)

Ingredienser

Till rödbetorna:

Cirka 750 g rödbetor

2 dl persilja

1 dl olja

1 citron

2 klyftor vitlök

Salt och peppar

Till potatiskakan:

Cirka 750 g potatis, mjölig sort

Till apelsinsalladen:

4 apelsiner

2 rödlökar

0,5 dl valnötter

1 dl olja

Salt och peppar

Till rågbrödssocker:

8 skivor rågbröd

3 dl keso

1 ms fransk senap

1 tsk honung

Salt och peppar

❶ Tvätta rödbetorna, skala bara om det behövs, skär bort toppen och roten. Skär i jämna bitar och koka i saltvatten cirka 5–10 minuter, beroende på storlek. De ska ha lite tuggmotstånd. Slå bort vattnet.

❷ Mixa oljan med persiljan och vitlöken. Smaka av med citronsaft, salt och peppar. Det ska bli en tjock grön sås. Blanda med rödbetorna. Kan ätas kallt eller varmt.

❸ Tvätta potatisen, skala bara om det behövs. Riv den grovt. Värm olja i en stekpanna och lägg sedan potatis i jämn tjocklek i hela stekpannan. Stek så den får färg, vänd och stek på andra sidan. Smaka av med salt och peppar. Potatiskakan kan ätas varm eller kall.

❹ Skala apelsinerna och skär dem i mindre bitar. Blanda med hackad lök, hackade valnötter, salt, peppar och lite olja.

❺ Blanda keso med honung och senap. Smaka av med salt och peppar. Serverastill brödet.

STEKT SEJ MED MOROTSSOPPA OCH VITKÅLSSALLAD (4 PERS)

Ingredienser

Till morotssoppan:

Cirka 500 g morötter

1 chilifrukt

4 lagerblad

2 lökar

2 liter vatten

50 gram smör

Till sejen:

Cirka 600g sejfiléer utan ben

2 citroner

Salt och peppar

Lite olja

Till vitkålssalladen:

Cirka 5 dl finstrimlad vitkål

2 små lökar

8 torkade fikon

1 dl riven kokos

1 dl brynt, hackad hasselnöt

Lite olja

1 citron

Salt och peppar

Knäckebröd

4–8 bitar knäckebröd

50 g grönsmörgörelst

2–3 msk crème fraiche

1 msk rabarbersylt/lingonsylt

❶ Tvätta morötterna, undvik att skala dem om det går. Skär i bitar, lägg i en kastrull med löken i bitar, lagerblad, chili, lite salt och vatten. Koka cirka 10 minuter. Mixa med smöret, smaka av med salt.

❷ Skär fisken i mindre bitar. Värm lite olja i en stekpanna. Stek fisken i oljan men bara på ena sidan och inte så den blir genomstekt. Den ska vara lite rå på toppen när du tar bort den, och får sedan dra klar. Smaka av med salt och peppar. Värm soppan när den ska ätas, och lägg sedan i fisken kall. Häll citronsaft på fisken och soppan.

❸ Skär fikon i tärningar och bryn i en stekpanna, bryn kokosen. Blanda båda med kålen, nötterna, hackad lök, citronsaft och olja. Smaka av med salt och peppar.

❹ Blanda ost med crème fraiche och sylt. Servera röran till brödet.

SKODA

”Jag tror inte att vi jobbar så mycket bättre, men jag tycker ändå att det är rätt att vi som bor i Stockholm tjänar mer”, säger Tomi Pönkkä.

”RÄTT MED HÖGRE LÖN I STOCKHOLM”

De byggnadsarbetare som vill ligga i lönetoppen bör söka sig till Stockholm. ”Stockholm är en dyrort och då måste lönen ligga lite högre”, säger snickarlagbasen Magnus Holmgren, från Nyköping. På de kommande sidorna kan du se vad de bäst betalde byggnadsarbetarna i din avdelning tjänade förra året.

TEXT CENNETH NIKLASSON FOTO ANNA SIMONSSON

En ackordslön på över 180 kronor i timmen är inget ovanligt på ett Stockholmsbygge. Lönestatistiken visar att det är få som kommer upp till den nivån på många andra håll i landet.

Visserligen finns det undantag – exempelvis storbygget i Kiruna där NCC:s anställda förra året tjänade 196:63 kronor per timme. Men de höga lönerna är betydligt vanligare i storstan.

Byggnadsarbetaren åkte till Rådhuset i Stockholm – som just nu totalrenoveras och byggs ut av Peab – och ställde frågan ”Är det rättvist att stockholmarna tjänar mer?”

– Det är inte orättvist av vi har lite högre lön, eftersom det är dyrare att bo i Stockholm.

Se bara på de höga priserna på villor och bostadsrätter. Sedan har vi alla försäkringar och sånt, säger Lasse Åkesson, timmerman från Kungsängen.

Arbetskamraten och lärlingen Tomi Pönkkä håller med.

– Det är så dyrt att leva här och allt kostar pengar. Det är klart att vi ska tjäna mer.

Att lönen skiljer sig tror de flesta beror på tillgång och efterfrågan på byggnadsarbetare, och att det alltid finns storbyggen i storstan som driver upp löneläget.

– Traditionen spelar nog en viss roll. Om man hamnar i ett visst löneläge på en ort är det lätt att man ligger kvar där, tror Magnus Holmgren.

Samtidigt tror han att det går att förändra genom tuffa förhandlingar.

– Jag kommer från Nyköping och känner väl till hur Byggnads avdelning i Linköping lyckats komma upp i lön. Genom en duktig och hård förhandlare har de lyckats klättra.

Att arbetsinsatsen ligger bakom löneskillnaderna håller byggnadsarbetarna för uteslutet. De tror att den ser ungefär likadan ut över hela landet.

– Visst kan man inom ett och samma geografiska område jobba ihop till en högre lön, men i grund och botten är det marknadskrafterna som styr, säger Magnus Holmgren. ●

Nästa uppslag: Kolla in de högsta byggglönerna i din del av landet. ►

HÄR KAN DU SE VILKET FÖRETAG

”I de områden där lönen är sämre måste förhandlingarna bli tuffare så att lönen stiger. Det är viktigt.”

Magnus Holmgren, snickare och lagbas på Peabs ombyggnad av Rådhuset i Stockholm.

138:39 kronor i timmen var snittlönen för alla som jobbade på tidlön under 2007.

168:90 kronor i timmen var snittlönen för alla som jobbade på ackord under 2007.

Så gjorde vi

Siffrorna visar de byggbolag på respektive avdelning som har högst lönenivå i snitt.

För att få vara med på listan krävs det att företaget har haft 15 000 arbetstimmar inom avdelningen, vilket motsvarar ungefär nio anställda på heltid under ett år.

Lönen som visas är prestationslön (P), tidlön (T) och prestation/tidlön (P/T). Den redovisade lönen är den så kallade normerade lönen. I den ingår även de som inte är fullbetalda, exempelvis lärlingar. Siffrorna bygger på uppgifter från Byggnads utredningsenhet. ●

LUND

1. Bravida	200:91 (P)
2. JM	194:14 (P)
3. YIT	192:67 (P)
4. YIT	186:44 (P/T)
5. Rotab Bygg	184:78 (P)
6. Bravida	182:74 (P/T)
7. N-E Persson Byggnads	177:24 (P)
8. Sture Andersson Rörinst.	174:90 (P/T)
9. Thage Andersson Bygg.	174:58 (P)
10. NIMAB Entre.	170:73 (P)
11. Veidekke	170:49 (P)
12. Sydsten	168:54 (T)
13. M & F Construction	168:02 (P)
14. NCC	167:32 (P)
15. Skanska	164:53 (P)
16. Mark, Väg o Bygg	163:68 (P)
17. NVS	162:76 (P/T)

KRISTIANSTAD

1. N-E Persson Bygg.	174:47 (P)
2. Peab	163:32 (P)
3. Thage Andersson	163:12 (P)
4. Skanska	162:80 (P)
5. NCC	157:53 (P)
6. NVS	152:41 (P/T)
7. Skanska	151:25 (T)
8. Folke Carlssons Bygg.	150:30 (T)
9. Icopal	150:01 (T)
10. NCC	147:18 (T)

HELSINGBORG

1. Bravida	186:65 (P)
2. Bravida	184:60 (P/T)
3. Ramlösa Bygg	173:85 (T)
4. Veidekke	173:11 (P)
5. JM	172:38 (P)
6. Mark, Väg o Bygg	168:15 (P)
7. Flytgolv i Landskrona	166:00 (T)
8. Skanska	163:11 (P)
9. Peab	162:35 (P)
10. YIT	161:17 (P/T)
11. NCC	160:16 (P)

JÖNKÖPING

1. Asplunds Bygg	179:75 (P)
2. YIT	177:37 (P/T)
3. Tage & Söner	172:47 (P)
4. Peab	169:90 (P)
5. Miljöhallen Golv	169:40 (P)
6. Bankeryds Rör	169:16 (P/T)
7. Skanska	168:30 (P)
8. Karlssons Fasadren.	165:38 (P)
9. NCC	161:52 (P)
10. Bravida	158:89 (P/T)
11. Gisle Bygg	158:39 (P)

MALMÖ

1. LODAB Demolering	193:80 (T)
2. YIT	192:62 (P/T)
3. Bravida	191:89 (P)
4. Rotab Bygg	186:84 (P)
5. Otto Magnusson	182:82 (P)
6. Madsen Rederi	179:90 (T)
7. Bravida	179:57 (P/T)
8. Interoc	177:54 (P)
9. N-E Persson Bygg.	175:74 (P)
10. NIMAB Entre.	173:04 (P)
11. Veidekke	171:88 (P)
12. Pro Work H & E	170:45 (P)
13. Byggmästarn	169:47 (P)
14. Hoch, Tief und Strass.	168:83 (P)
15. Byggcompagniet	168:40 (P)
16. JM	167:94 (P)
17. Örestads Plattsättning	167:10 (T)

SYDOST

1. John Svensson Bygg.	168:42 (P)
2. Karlssons Fasadren.	166:13 (T)
3. Blekinge Rot	163:43 (P)
4. NCC	162:43 (P)
5. Lagans Byggnads	161:68 (P)
6. NCC	161:16 (T)
7. Skanska	158:77 (P)
8. YIT	158:33 (P/T)
9. Peab	157:66 (P)

KALMAR

1. NVS	194:68 (P)
2. LR Installation VVS	163:48 (P/T)
3. OG Ohlsson Byggnads	162:95 (P)
4. John Svensson Bygg.	161:99 (P)
5. NVS	159:75 (P/T)
6. NCC	159:59 (P)
7. Skanska	159:28 (P)
8. Peab	155:74 (P)
9. Zhe Jaing Xinxing	153:28 (P)
10. NCC	152:44 (T)

HALMSTAD

1. Falkenbergs Rör	179:97 (P/T)
2. Oscar Hanson VVS	178:10 (P/T)
3. Tage & Söner	172:10 (P)
4. Peab	165:01 (P)
5. NVS	164:99 (P/T)
6. Peterson & Hansson	163:58 (P)
7. Byggsjögren	159:59 (P)
8. S-K Bygg	158:84 (P)
9. NCC	155:69 (P)
10. YIT	154:80 (P/T)
11. Väst-Bygg	154:60 (P)
12. Bravida	154:07 (P/T)

SOM BETALAR BÄST INOM DIN AVDELNING

BYGG 12:AN

1. YIT	192:31 (P)
2. Kungälv's Rörläggeri	182:91 (P)
3. YIT	181:42 (P/T)
4. Protectiv System Prod.	178:89 (T)
5. Tommy Byggare	178:72 (P)
6. Tuve Betongbyggen	175:17 (P)
7. ECB Entreprenadcraft	172:14 (T)
8. Tuve Betongbyggen	171:89 (T)
9. Bravida	171:24 (P/T)
10. Tage & Söner	169:17 (P)
11. VVS Teknik Rör	168:75 (P/T)
12. H A Bygg Entre.	167:76 (T)
13. Installationsbolaget	167:44 (P/T)
14. JM	167:43 (T)
15. WH Bygg	166:21 (T)
16. Gamlestadens Rör	166:15 (P/T)
17. AF Bygg	166:08 (P)
18. Veidekke	165:30 (P)
19. Tuve Bygg	164:87 (P)
20. Hansson & Söner	164:75 (P)
21. TG Betongarbeten	164:58 (P)
22. Betongbyggen	
J Svensson	163:84 (T)
23. Kynningsrud Kran	163:74 (T)
24. RGG Bygg	163:64 (P)

VÄST

1. Abe Wiab	183:78 (P)
2. Misab Sprinkler & VVS	178:06 (P/T)
3. Radiator VVS	178:04 (P/T)
4. Nyhammar Väst	172:86 (P/T)
5. Oden Anläggningssentre.	171:21 (P)
6. Widells Rör & Konsult	169:26 (P/T)
7. HSB Nordvästra Götaland	169:21 (T)
8. Backgårdens Bygg	166:48 (P)
9. NCC	166:05 (P)
10. Rör & Värme i Uddevalla	165:42 (P/T)
11. Veidekke	164:93 (P)
12. Tuve Bygg	162:44 (P)
13. Västgötarör	162:09 (P/T)

BORÅS

1. Högbergs Rör & El	179:18 (P/T)
2. Tommy Byggare	170:29 (P)
3. Tage & Söner	164:86 (P)
4. Wäst-Bygg	162:61 (P)
5. Erik Larsson Byggnads	162:15 (T)
6. Peab	156:09 (T)
7. Wäst-Bygg	153:78 (T)
8. RO Gruppen	151:10 (T)
9. Borås Schakt	150:79 (T)
10. Rydlers Bygg	150:12 (P)
11. Alingsås Takläggning	149:84 (P)

LINKÖPING

1. Bravida	211:03 (P)
2. Nabab	185:42 (T)
3. Firma Bygge Golv	181:51 (P)
4. NCC	179:35 (P)
5. Peab	177:28 (P)
6. Skanska	175:47 (P)
7. Åhlin & Ekeroth	173:46 (P)
8. YIT	172:55 (P)
9. Bravida	169:04 (P/T)
10. NCC	167:40 (T)
11. NVS	166:25 (P/T)
12. Lindstams Bygg	165:11 (P)

ÖST

1. Peab	174:67 (P)
2. NCC	169:62 (P)
3. Skanska	165:63 (P)
4. NOKON Byggnads	163:72 (P)
5. Finspångs Brunnsbörning	163:53 (T)
6. Wirström & Månsson Rör	162:94 (P/T)
7. Ivarssons Bygg	162:74 (T)
8. Golvmaterial H Johansson	160:83 (P)
9. Peab	159:12 (T)
10. NVS	155:53 (P/T)
11. Åhlin & Ekeroth	154:58 (T)

BYGGETTAN

1. TKI Teknikinstall.	221:68 (P/T)
2. Golv 2000	203:78 (P)
3. Balcona	203:55 (T)
4. A-Sprinkler	200:50 (P/T)
5. Interoc	196:94 (P)
6. TP Mur & Puts	195:97 (T)
7. Valbo Fasad Entre.	194:63 (P)
8. Söderberg & Kruus	193:39 (P)
9. VVS-Kraft	192:20 (P/T)
10. Sandbäckens Rör	191:78 (P/T)
11. Åke Sundvall Bygg.	189:04 (T)
12. Kumla Fasadteam	188:17 (P)
13. NVS	187:55 (P)
14. Veidekke	187:19 (P)
15. Oden Anläggningssentre.	186:33 (P)
16. Fruängens Golv	183:01 (P)
17. Målar Sprinkler	182:48 (P/T)
18. JM	180:22 (P)
19. Waterjet Entre.	178:67 (T)
20. Målar-rör Install.	178:37 (P/T)
21. Bygg R1	177:81 (P)
22. Sv. Entre. Mälardalen	177:62 (P)
23. Bol Entre.	177:21 (P)
24. Peab	176:95 (P)
25. P O Erikssons Rör	176:67 (P/T)

UPPSALA

1. Bravida	200:23 (P)
2. Infjärdens Värme	190:53 (P/T)
3. Interoc	187:21 (P)
4. BBM i Uppsala	184:33 (P)
5. Mälardalens Mur och Puts	183:77 (P)
6. JF Jansson Rör	178:47 (P)
7. JM	174:52 (P)
8. TOTEB	170:60 (P)
9. Ångström & Mellgren	169:59 (P)
10. HMB	168:64 (P)
11. Skanska	168:60 (P)
12. NCC	168:33 (P)
13. SH Bygg Sten & Anl.	167:79 (P)
14. Peab	166:13 (P)
15. YIT	164:55 (P/T)

MÄLARDALEN

1. Bravida	191:38 (P)
2. Oppunda VVS-Service	180:91 (P)
3. Ångström & Mellgren	174:55 (P)
4. Bravida	171:04 (T)
5. MJP Bygg	168:51 (P)
6. NCC	167:50 (P)
7. Norra Vadsbo Bygg	166:22 (P)
8. HMB	165:12 (P)
9. Peab	164:55 (P)
10. Skanska	163:59 (P)
11. Eskilstuna Byggtjänst	163:46 (T)
12. YIT	163:29 (P/T)

ÖREBRO

1. Nybyggarna i Nerike	179:65 (P)
2. Radiator VVS	175:34 P/T
3. Peab	164:52 (P)
4. YIT	164:45 (P/T)
5. Oden Anläggningssentre.	164:00 (P)
6. Asplunds Bygg	162:81 (P)
7. Moelven Eurowand	162:50 (T)
8. Vatten & Värme Örebro	160:99 (P/T)
9. Bravida	159:55 (P/T)
10. NCC	159:29 (P)
11. Oden Anläggningssentre.	158:94 (T)
12. NA Bygg	158:65 (P)

VÄRMLAND

1. Bravida	192:97 (P/T)
2. BBM i Karlstad	172:51 (P)
3. LG Contracting	167:73 (P/T)
4. Skanska	163:54 (P)
5. Peab	159:72 (P)
6. YIT	159:02 (P/T)
7. Murverket i Värmland	157:11 (T)
8. NCC	156:81 (P)
9. Kynningsrud Kran	154:56 (T)

Tabellerna fortsätter på nästa sida ►

Högst snitt i Kiruna

Om man ser på det totala lönesnittet i varje avdelning ligger Kiruna i topp både när det gäller ackordet och tidlönen, med 191:01 i ackordssnitt och 147:04 i tidlönesnitt.

Att just byggnadsarbetarna i Kiruna hade högst snitt under 2007 beror på att NCC har haft ett storbygge i området, där lönen låg på 196:63 kronor per timme. Det drar upp snittet i hela avdelningen rejält. Till exempel tjänade de anställda hos tvåan, Peab, på ackordstopplistan för Kiruna 171:71 kronor per timme, en skillnad på nästan 25 kronor per timme jämfört med NCC-bygget.

På andra plats på ackordslistan kom Örnsköldsvik med 177:45 kronor per timme. Det beror i princip uteslutande på ackordstimmar från vvs-bolaget YIT. Gällande tidlönerna kom Umeå på andra plats.

Jämtland-Härjedalen hade lägst snitt både gällande tidlöner och ackordslöner, med 130:93 respektive 154:54 kronor i timmen. ●

DALARNA

1. Grytnäs Projekt	168:49 (P)
2. Tunabygdens VVS-Install	167:17 (P/T)
3. Formbetong	166:65 (P)
4. HMB	164:92 (P)
5. BBM i Dalarna	162:03 (T)
6. NCC	161:56 (P)
7. Nils Skoglund	161:08 (P)
8. Byggpartner i Dalarna	159:83 (P)
9. Skanska	158:42 (P)
10. NCC	157:13 (T)
11. Peab	156:11 (P)

HÄLSINGLAND

1. YIT	181:66 (P/T)
2. Peab	169:64 (P)
3. Byggtec Gävleborg	164:44 (P)
4. Skanska	162:34 (P)
5. Cellpipe	149:04 (P/T)
6. SIMEK	144:96 (P/T)
7. NCC	144:68 (T)
8. Peab	143:97 (T)
9. Johansson & Karlsson	143:77 (T)
10. Ställningsmont. & Ind.	141:49 (T)

JÄMTLAND-HÄRJEDALEN

1. Treeab Bygg	172:78 (P)
2. Trångsvikens Bygg	155:72 (P)
3. YIT	154:96 (P/T)
4. Attacus Bygg	151:74 (P)
5. NCC	151:58 (P)
6. Peab	148:04 (P)
7. Peab	144:44 (T)
8. Attacus Rör & Energi	142:21 (P/T)
9. Vägverket Produktion	140:05 (T)

GÄSTRIKLAND

1. Byggspecialister	167:34 (P)
2. Byggtec Gävleborg	165:11 (P)
3. Skanska	162:89 (P)
4. HMB	161:23 (P)
5. Gävle Rörteam	159:00 (P/T)
6. YIT	158:56 (P/T)
7. Bertils Rörteknik	153:74 (P/T)
8. Skanska	150:98 (T)
9. Hagmans Tak Norr	150:43 (T)
10. John Gustafsson Bygg	149:45 (P)
11. Bravida	149:39 (P/T)
12. Eriksson VVS	148:38 (P/T)
13. RN Bygg	148:27 (T)
14. Wirdby Bygg	147:45 (T)

SUNDSVALL-ÅDALEN

1. YIT	179:80 (P)
2. NCC	160:04 (P)
3. Rekab Entre	156:71 (P)
4. YIT	156:59 (P/T)
5. Skanska	153:64 (P)
6. Peab	153:58 (P)
7. Ellextre Entre.	151:96 (P)
8. Sundsvalls Rörteknik	148:36 (P/T)
9. NVS	147:28 (P/T)
10. Radiator VVS	147:13 (P/T)

ÖRNSKÖLDSVIK

1. YIT	189:37 (P)
2. YIT	180:06 (P/T)
3. NCC	173:88 (P)
4. Peab	172:55 (P)
5. Skanska	171:49 (P)
6. Rekab Entre.	162:84 (P)
7. NCC	147:66 (T)

KALIX

1. S A Englund	159:62 (P)
2. Haparanda Bygg & Entre.	159:50 (T)
3. NCC	155:15 (P)
4. H Ö Allbygg	146:34 (T)

UMEÅ

1. OF Bygg	179:06 (T)
2. BL-Interiör	177:60 (P)
3. NCC	175:64 (P)
4. Peab	174:47 (P)
5. Skanska	172:85 (P)
6. Rekab Entre.	170:39 (P)
7. OF Bygg	170:23 (P)
8. YIT	167:41 (P/T)
9. Widmark & Platzer	166:45 (T)
10. Svansle Produktion	163:31 (P)
11. Bravida	162:82 (P/T)
12. Peab	158:08 (T)

PITEÅ SKELLEFTEÅ

1. Piteå Golv & Tak	181:45 (T)
2. Nåiden Bygg	178:67 (P)
3. BD Bygg	177:46 (P)
4. YIT	174:73 (P/T)
5. Bravida	170:69 (P/T)
6. Peab	166:84 (P)
7. Contractor Bygg	165:47 (P)
8. Hellströms Bygg	163:76 (P)
9. NCC	163:33 (P)
10. Skanska	162:20 (P)

LULEÅ

1. H Ö Allbygg	195:32 (P)
2. Bravida	188:67 (P/T)
3. Bengt Johanssons Rör	184:28 (P/T)
4. YIT	180:42 (P/T)
5. Peab	180:23 (P)
6. Nåiden Bygg	179:36 (P)
7. BD Bygg	173:83 (P)
8. Rekab Entre.	172:19 (P)
9. NCC	167:54 (T)
10. Skanska	162:73 (T)
11. NCC	161:39 (P)

KIRUNA

1. NCC	196:63 (P)
2. Peab	171:71 (P)
3. ER-Bygg entre.	174:23 (T)
4. Havator	168:73 (T)
5. Bravida	164:16 (P/T)
6. Brinkab Fastighets.	163:96 (T)
7. NCC	159:91 (T)
8. YIT	158:01 (P/T)
9. Norrbottens Industrirör	153:55 (P/T)
10. Fineweld OY	151:61 (P/T)

Nytt liv i qvarnen

Det här var en gång i tiden en av Sveriges främsta industrikvarnar. 2010 ska Saltsjöqvarn vara förvandlad till lyxhotell, spaanläggning och bostadsrätter. Men just nu är det en byggarbetsplats. Och för arbetarna gäller det att byta grovhandskar mot silkesvantar. Fasaden är nämligen q-märkt.

TEXT SANDRA LUND FOTO ANNA SIMONSSON

början av 1990-talet fungerade den nedlagda kvarnen som en frizon från vuxna. Något som satt sina spår när man kliver innanför det q-märkta skalet. Tegelvägarna på insidan är fyllda av graffitimålningar. Att kliva in är som att kliva ner i underjorden – trots att fönsterglas och tak är borta är det rått och gråmörkt inuti.

Allt gammalt fuktigt trävirke, det mesta bortrivet, känns fortfarande i luften. Kontrasten är skarp mot den friska skärgårdsluften utanför fasaden och den idylliska vyn över Saltsjön. Utsikten får murarna Kjell Stahre, Staffan Andersson och Pelle Jansson njuta av. De står lugnt på rangliga byggställningar på cirka 40 meters höjd och borrar loss tegel från igenmurade fabriksfönster.

”Hotellet kommer ju lysa upp hela stan när det står klart. Då känns det kul att kunna säga att man varit med och byggt det här.”

– Det är ju lite skillnad från ett bygge där man bara river allt. Man får vara extra försiktig, annars kommer antikvarien. Men det blir härligt när värmen kommer och man blickar ut över stockholmarna som tar båten ut i skärgården på fredagseftermiddagarna, säger Kjell Stahre.

Varenda tegelsten som täcker den gigantiska fabriken bär på ett stycke kulturhistoria. Flera fönster är igenmurade, men de får öppnas upp trots q-märkningen. Helst ska stenarna återanvändas till andra delar av bygget. Därför får murarna knacka bort puts för hand, och samla ihop stenar som är tillräckligt hela. I övrigt får fasaden bara snyggas till, skrapas ren och få ny fog där det behövs.

Trots att tegelväggen är en meter tjock är den skör. Många stenar har frusit sönder under tiden Saltsjöqvarn stod oanvänd. I östra vingen måste än så länge två silos stå kvar vid var sin yttervägg för att stötta upp fasaden. Annars riskerar den att rasa ihop.

– Vi går extra många skyddsronder och skrotar i fasaden eftersom stenarna släpper så lätt, säger lagbasen Hannu Ylipukki.

Kvarnens fasader får i och med renoveringsarbetet bevittna ett stycke svensk selsättningshistoria. Saltsjöqvarn togs i bruk 1890 och var då en av Europas modernaste ångkvarnar. Efter nästan hundra år av ma-

lande lades verksamheten ned 1989. Sju år senare köpte NCC marken och har nu gjort om det gamla industriområdet till en ny stadsdel med hypermoderna bostadsrätter.

Sista projektet i stadsdelen är denna extrema makeover av själva kvarnen. Om två år ska fabriken vara omgjord till ett fyrstjärnigt hotell, konferenscenter, spa med hamam (turkiskt bad) och ett tjugotal bostadsrätter i västra vingen.

Människorna som rört sig innanför dessa tegelväggar vittnar om samhällsutvecklingen. Den gamla kvarnens fasad har fått skydda fabriksarbetare, graffitimålare, byggnadsarbetare och snart väntar alltså servicepersonal, hotellgäster och bostadsrättsinnehavare med feta bankkonton.

– Hotellägaren får gärna bjuda på en natt i

lyxviten när vi är klara, säger Mats Larsson som är murare och håller på att bila in armeringsbalk i vad som ska bli golvet till foajén.

I närmare ett år har man nu sanerat och rivit kvarnens interiör: träbjälklag, industri-golv av betong, närmare 50 gigantiska träsilos och 1800-talsdetaljer som slingrande trätrappor är nu borta. Q-märkningen av fasaden innebär att Nacka kommun har en antikvarie som övervakar varje steg av bygget.

– Det tar ju lite extra tid, och är alltid lite skitigt i början. Men det är roligt och intressant att återställa något gammalt. Och hotellet kommer ju lysa upp hela stan när det står klart. Då känns det kul att kunna säga att man varit med och byggt det här. Det tror jag alla killar känner, säger muraren Mats Larsson. ●

Muraren Kjell Stahre och hans kolleger kan ha Stockholms bästa utsikt från sin arbetsplats.

FAKTA SALTSJÖQVARN

Vad gör de? Bygger om en över hundra år gammal industrikvärv vars fasader är q-märka och inte får rivas. Bygget ska så småningom bli ett konferenshotell med 186 rum. Dessutom ska det bli 24 bostadsrätter i kvärens ena vinge.

Var? Saltsjökvärv ligger på Sicklahalvön, strax öster om Södermalm i Stockholm. Halvön omges av vattendragen Saltsjön, Danviken och Svindersviken. Området tillhör Nacka kommun.

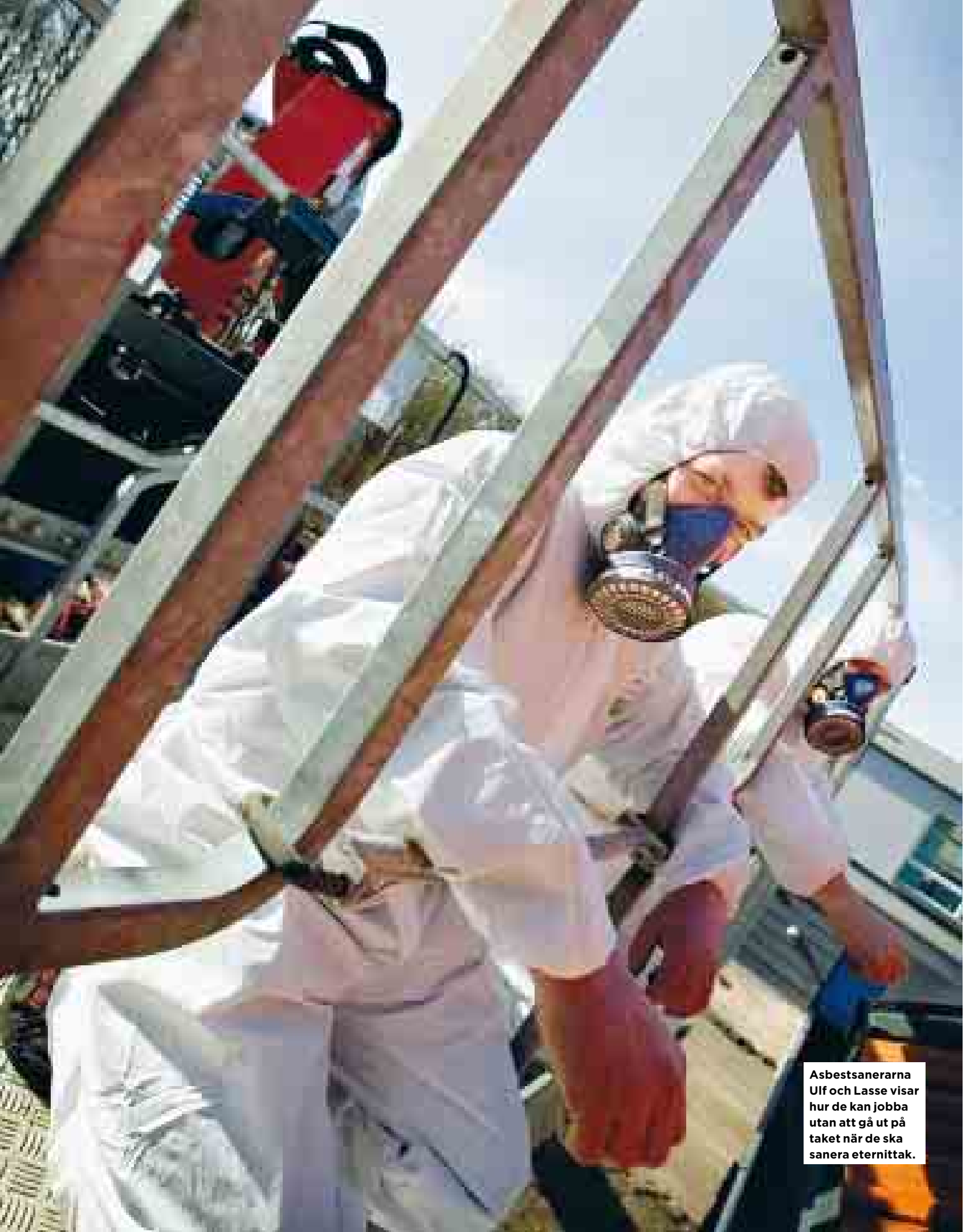
Vilka gör jobbet? 25 betongarbetare, murare och snickare från NCC. En rad underentreprenörer med bland annat elektriker, rivare, sprängare.

Hur mycket tjänar de? De anställda på NCC har från 180 kronor och uppåt.

Vad innebär q-märkning? En kommun kan besluta att ge en byggnad, eller delar av den, beteckningen q i detaljplanen om den är särskilt värdefull ur ett historiskt, kulturhistoriskt, miljömässigt eller konstnärligt perspektiv. Det som är q-märkt får inte rivas.

Här i Saltsjökvärns västra vinge ska det bli 24 bostadsrätter. Just nu rivs det som är kvar av det gamla industrigolvet.

DUSTCONTROL

Asbestsanerarna Ulf och Lasse visar hur de kan jobba utan att gå ut på taket när de ska sanera eternittak.

DE JOBBAR SÄKERT PÅ FARLIGA TAK

– men många tar stora risker på eternittak

Förra året dog två personer när de föll genom eternittak. Nu vill Arbetsmiljöverket varna för riskerna. Asbestsanerarna Ulf Carlsson och Lasse Fogelström använder teleskoptruck för att undvika att alls kliva på de bräckliga taken.

TEXT MARGITE FRANSSON FOTO MARTINA THALWITZER

Förra året inträffade två dödsolyckor och en allvarlig fallolycka när personer trampade igenom eternitskivor, bara inom Arbetsmiljöverkets Malmödistrikt.

– Det har hänt alldeles för många olyckor. Nu måste medvetenheten öka om riskerna. Det finns inga marginaler att chansa när man jobbar med eternittak, säger Per Blomquist, arbetsmiljöinspektör i Malmö, som utreder den ena dödsolyckan.

Där omkom en byggnadsarbetare, efter att ha trampat igenom ett eternittak då han skulle ta emot plåtprofiler på taket till en lagerbyggnad.

Ulf Carlsson och kollegan Lasse Fogelström i Halmstad har tillsammans över 30 års erfarenhet av branschen. De vet vilka tak som håller att gå på och vilka som utgör en ren livsfara.

– Man ska aldrig gå ut på ett eternittak. Det håller inte att gå på, säger Ulf.

Vi står i en fallfärdig lada, där de ska riva taket om några dagar. Eternitplattorna håller inte för en människa och inget undertak finns. Och även om det finns undertak kan man inte känna sig säker – där kan finnas fukt och skador som gör att det lätt går sönder.

Plattorna är bara några millimeter tjocka och är fästa i träreglar i ett rutnät. Många byggnadsarbetare vet att det är farligt att gå direkt på skivorna, men det är inte ovanligt att de chansar att gå och jobba just där reglarna ligger under taket.

Det är en livsfarlig chansning. En snubbling eller ett felaktigt steg och man löper risken att trampa igenom skivan och slå ihjäl sig.

– Det är dumt att chansa. Jag vet inte varför vissa byggnadsarbetare gör det. Kanske är de pressade av arbetsgivare, kanske känner de inte till olycksriskerna, säger Ulf.

Han och Lasse har alltid följt reglerna och

haft skydd mot fall. Det finns flera metoder för att jobba säkert. Sedan två år arbetar Ulf och Lasse oftast från en personkorg, som lyfts

FAKTA JOBBA SÄKERT PÅ ETERNITTAK

- För att jobba säkert utan att vara på taket kan du till exempel använda teleskoptruck eller saxlift.
- Var noga med skydd om du är på taket. Lägg genomtrampsskydd, exempelvis stegar, på taket så du slipper gå direkt på det. Använd säkerhetslina och ha fallskydd vid takfoten.
- Byggherren är ansvarig för att det finns arbetsmiljöplan och att riskbedömning görs, arbetsgivaren har ansvar för riskbedömning och säkerhetsutrustning. En bedömning av vilken arbetsmetod som är säkrast ska göras inför varje jobb. Ställ krav!
- Alla asbestregler ska följas.

av en teleskoptruck när de ska riva eternittak. De står på knä i en personkorg och tar loss plattorna, och lägger dem sedan direkt ner i korgen som kan bli fyra meter bred.

Det går snabbare och sliter mindre på kroppen, säger de. Ett annat alternativ, om taket är platt och saknar innertak, är att stå på en saxlift och ta ner plattorna inifrån.

Tidigare använde de så kallade genomtrampsskydd. Då lade de ut stegar på taket och låg och arbetade från dem, och var samtidigt infästa med fallskyddslinor. Men det var jobbigare. Dels slet själva arbetsställningen mer och dels var det fler lyft. De kan tänka sig att använda den metoden som ett komplement om inte teleskoptrucken når, maxhöjden är 21 meter. Men hittills har den alltid gjort det.

Eternittaken innehåller asbest och reglerna är rigorösa för hur rivningen ska utföras, av flera skäl. Dels för fallriskerna, eftersom skivorna ofta ligger på lador med höga fallhöjder. Dels på grund av riskerna med asbest, som kan ge cancer. Det fordras tillstånd, utbildning för personalen, läkarundersökningar, ordentliga skyddskläder och andningsskydd.

Men det finns en gråzon med mindre se-

”Man ska aldrig gå ut på ett eternittak. Det håller inte att gå på.”

riösa företag och egna företagare, där plattorna rivs ner utan vare sig skydd mot asbest eller fall. I de fallen är olycksriskerna överhängande.

Men naturligtvis har alla som jobbar med att riva eternittak rätt att jobba säkert och lagen säger att de ska göra det. Ytterst vilar ansvaret på byggherrar och arbetsgivare.

– Det ska göras arbetsmiljöplaner och riskbedömningar inför arbetet, så att det kan utföras på ett säkert sätt, säger Per Blomquist.

Dessutom ska säkra metodval planeras i förväg.

Det var Roland Carlsson, platschef på Isenta i Halmstad och sanerarnas chef, som fick idén att pröva med teleskoptrucken, som hyrs in med chaufför. Vinsterna är många, tycker han, fast säkerheten är viktigast. Samtidigt jobbar man tryggare och snabbare när fallrisken är borta. Det blir en bättre kontinuitet i rivningen. ●

Det finns gott om tak med asbest på lador, ekonomibyggnader och bostadshus. Inget av dem är värt att riskera livet för, det är en självklarhet för Lasse och Ulf.

NISSAN

DANIEL OCH BJÖRN FAST PÅ UTSIDAN

– svårt att få lärlingsplatser

Över 800 bygglärlingar är arbetslösa samtidigt som branschen går för högtryck. Enligt både arbetsgivare och fack beror platsbristen främst på att byggutbildningarna satsar på fel inriktningar. Senare i år kommer ytterligare 7 000 personer behöva lärlingsplats.

NAMN MAGNUS BERGSTRÖM FOTO STIG HEDSTRÖM

Snickarlärlingarna Björn Öhrman och Daniel Karlsson gick ut byggymnasiet i Trollhättan 2004. Ingen av dem fick lärlingsplats.

– Jag ringde på alla byggjobb jag kunde hitta men när de fick reda på att jag var lärling så backade de, säger Björn.

Först efter ett års sökande fick han lärlingsplats hos bemanningsföretaget AT Group. Där var han anställd till och med november förra året då han tvingades gå på grund av arbetsbrist. Björn har nu bara tre månader kvar på lärlingstiden men för Daniel har det varit tuffare. Efter mycket sökande blev han äntligen erbjuden jobb på ett bygge i Oslo via en byggföretagare från Trollhättan.

– Jag och en kompis åkte dit och började jobba. Men efter tre veckor hade vi ännu inte fått något anställningsintyg. Ägaren bara skyllde på allt möjligt och förhalade tiden. Vi

blev lurade helt enkelt och fick jobba gratis, säger Daniel och ruskar på huvudet.

Förutom det och ett kortare seriöst jobb som takläggare har Daniel tvingats ta jobb utanför byggbranschen. Både han och Björn tycker det är konstigt att bygglärlingar inte får jobb när det är högkonjunktur.

Byggnads och Sveriges Byggindustrier är överens om att de båda gör allt för att få in lärlingarna i branschen men att flera aspekter gör det svårt.

Tony Blom, studiesekreterare på Byggnads, menar att kommuner och utbildningsföretag startar för många byggutbildningar med felaktig inriktning.

– Politikerna och kommunerna måste ta sitt ansvar. Det går inte bara att starta utbildningar för att sen inte ta ansvar för de arbetslösa lärlingarna, säger han.

Lars Tullstedt på Sveriges Byggindustrier håller med.

– Det utbildas i dag alltför många snickare som inte företagen har en chans att ta emot. Samtidigt skriker branschen efter betongarbetare, plattsättare med flera. Byggymnasierna har inte hängtt med utvecklingen och det är dags att vi i branschen ställer krav på utbildningen, säger han.

Han konstaterar också att det i dag varierar mycket hur många lärlingar byggföretagen tar emot, vissa tar inte in någon alls. Tony

Blom känner till att det är så på en del håll i landet, men säger att det har sina skäl:

– På byggen med extremt tajta produktionstider kan det bli så att företagen varken hinner eller känner att de har råd med lärlingar.

I det glesbefolkade norra Sverige finns i dag en tredjedel av alla arbetslösa lärlingar. Men också på andra orter märks problemen. Flest, 108 arbetslösa lärlingar av sammanlagt 804 i hela Sverige, finns i Västra Götaland. 70 av dem är byggnadsträarbetare, vilket de

Daniel Karlsson och Björn Öhrman, från Trollhättan, vill in på bygget. De är två av över 800 arbetslösa bygglärlingar i Sverige i dag. Fler än en av åtta av de arbetslösa lärlingarna finns i Västra Götaland.

TIPS BJÖRNS OCH DANIELS RÅD TILL NYUTBILDADE LÄRLINGAR

1 Skaffa praktik så fort som möjligt under utbildningen.

2 Skaffa mycket kontakter hos företag och på byggen.

3 Sök alla möjliga byggjobb, inte bara dem du är utbildad för.

4 Var inte rädd för att flytta till annan ort för att få jobb.

UTBILDNING

har gemensamt med nästan hälften av alla arbetslösa lärlingar i Sverige.

Stefan Skoglund, lärlingsansvarig på Bygg 6:an i Trollhättan, tycker det är en tråkig utveckling.

– Byggutbildningarna är populärare än någonsin och bara här i lilla Trollhättan går det ut 100 lärlingar varje år. Söktrycket är så stort så skolorna i länet inte kan säga nej till att ta emot eleverna.

Det här är bra för skolorna, men inte för de lärlingar som blir utan jobb.

Det stora överskottet av bygglärlingar kan lätt utnyttjas av oseriösa företag. Enligt Stefan Skoglund är det inte ovanligt att bemanningsföretag anställer lärlingar under avtalsenlig lön och sen säger upp dem utan uppsägningstid.

Snickarlärlingen Daniel Karlsson fick för en tid sedan ett oseriöst jobberbjudande från en lokal byggföretagare.

– Han ville att jag skulle jobba för 40 kronor timmen. Alltså 50 kronor lägre än minimilön för lärlingar. När jag började backa försökte han övertyga mig med de dyrbara lärlingstimmar jag skulle tjäna, säger han och skrattar.

Daniel nobbade slavjobbet och kämpar vidare för att hitta en lärlingsplats. För Björn är problemet antagligen över. I dagarna börjar han hos ett företag i trakten. Troligtvis kan han jobba in de sista tre månader av lärlingstiden och kanske få fast jobb som fullbetald.

Förhoppningsvis är varken Björn eller Daniel arbetslösa i sommar när 7 000 nya lärlingar, de flesta med inriktning byggnads-snickeri, börjar söka jobb i branschen. ●

FAKTA FLER LÄRLINGAR UTAN JOBB

- 804 bygglärlingar är i dag öppet arbetslösa. Över hälften är under 23 år och tre av sju har träarbetarutbildning.
- I dag utbildar sig över 15 000 ungdomar till byggnadsarbetare på olika gymnasieutbildningar i runt.
- Till sommaren kommer omkring 4 000 bygglärlingar från gymnasieskolorna,

nära 2 000 vuxenutbildade och cirka 1 000 traditionella lärlingar ut på arbetsmarkanden.

- 2006 utfärdades 4 556 utbildningsböcker. Samma år kom omkring 5 000 nya bygglärlingar ut på arbetsmarknaden. Det uppstod alltså ett överskott på över 400 lärlingar bara det året.

Trots att det har varit tufft med arbetslöshet ångrar inte Björn och Daniel yrkesvalet, till byggnadsträarbetare. De vet vad de vill.

Med kämparglöd mot byggets gifter

Hennes miljöengagemang har drivit henne till att bygga en hel by. Nu tar hon itu med byggbranschen. HSB:s miljöchef Mia Torpe ligger bakom Byggvarubedömningen, en databas som ska sortera bort de farligaste byggmaterialen.

TEXT PETER LEANDER FOTO HALIL KOYUTÜRK

Det tar inte många minuter innan Mia Torpe gjort sig ovän med snickarna på bygget vi besöker i centrala Stockholm.

Kanske är det hennes raka, nästintill hårda, attityd som får snickarna att surna. Kanske är det hennes snudd på anklagande tonfall – som hon får då hon zoomar in på en suspekt tub silikon, som oskyldigt ligger i en verktygslåda och väntar på att bli använd.

Kanske är det för att hon som kvinna kommer in på en byggarbetsplats och kräver skärpning. Det visar sig nämligen att silikonet är rödmarkerat i databasen Byggvarubedömningen. Detta trots att vi är på det första HSB-bygget som enbart ska använda material som är godkänt där.

Byggnadsarbetaren, vars lim det är, rycker ointresserat på axlarna när Mia avfyra en salva uppläxande förmaningar.

– Vet ni varför det är viktigt att allt som används ska vara godkänt i Byggvarubedömningen?

Även jag som inte bär något ansvar känner mig träffad, nästan skyldig.

– Därför att om några år när det kommer fram att det använts en massa byggmaterial med farliga ämnen i husen, faller kostna-

den för att ta bort all skit på oss. Kolla på miljonprogrammen, de är fulla av PCB, vilket inte direkt är gratis att ta bort, säger hon.

– Vi har viktigare saker för oss än att kontrollera vilka limmer vi använder. Till exempel att vi blir klara i tid, svarar snickaren Markku Kaunisto.

Utanför på gatan berättar Mia att hon inte är ett dugg förvånad, varken över byggnadsarbetarnas reaktioner eller över det hon hittat i verktygslådan.

– Arbetet med att få bort de farliga ämnena har bara börjat, säger hon.

Byggvarubedömningen är ett led i det arbetet. På hemsidan märks byggmaterial med färgpluppar efter om de är, eller tros vara, farliga. Grönmärkta produkter rekommenderas, gula accepteras och röda ska undvikas.

För HSB:s del är Byggvarubedömningen ett sätt att undvika gigantiska saneringskostnader när farliga ämnen måste rivas ut. Men personligen drivs Mia av en oro för vad de kemikalier som byggs in i husen kan få för konsekvenser i framtiden. Fogmassan som anses perfekt på bygget i dag kan vara morgondagens katastrof. Minns asbest. Minns PCB.

Mia Torpe är miljöchef på HSB och en av initiativtagarna till Byggvarubedömningen, en databas som ska rensa bort farliga byggprodukter.

PORTRÄTTET

Mia har varit en drivande kraft bakom Byggvarubedömningen. Det är inte första gången som hennes miljöengagemang resulterat i något konkret. Understenshöjden, en ekoby i Stockholmsförorten Björkhagen, är en annan direkt konsekvens av hennes engagemang.

Som ensamstående småbarnsmamma tog hon, i mitten av 80-talet, ett plötsligt beslut om att omskola sig från sjuksköterska till arkitekt. Efter att ha gått på en föreläsning om ekologiskt byggande ringde Mia sina vänner och lade fram sitt förslag: de skulle tillsammans bygga en egen ekoby.

Därefter började Mia och de andra i den nybildade ekobyföreningen en intensiv lobbyverksamhet för att få byggherrar och stadens politiker att förstå vikten av ekologiskt boende. När bygglovets var klart och HSB fastnat för idén följde ett par år av intensiva möten, planeringar och slutligen byggande.

I Mias hall hänger välanvända arbetskläder. Hon är händig och gillar att arbeta med praktiska saker. De boende i Understenshöjden byggde stora delar av husen själva.

– Man kom hem trött efter jobbet och bytte genast om till arbetskläder. Sammanhållningen blev jättebra.

Det var engagemanget i Understenshöjden som senare kom att ge henne jobbet som miljöchef på HSB. Efter examen från arkitekthögskolan i slutet av 80-talet hann hon bara arbeta ett år innan HSB ringde och erbjöd henne posten. De hade fått upp ögonen för henne under bygget av ekoby och visste att hon hade ett starkt miljöengagemang.

Men Mia har inte alltid varit den där kaxiga och drivna personen som aldrig backar i en konfrontation. Som ung var hon blyg och tystlåten. Men när familjen flyttade från Uppsala till överklassförorten Saltsjöbaden i Stockholm när Mia var tonåring blev hon, trots omgivningen, engagerad i FNL-rörelsen.

Deras nya hem döptes därför snart om till "kommunistvillan" av grannar och klasskompisar. Att vara en av överklassgettots få FNL:are gav Mia rollen som annorlunda, men inte utfrys.

– Vi gick på fester som alla andra. Jag har alltid haft lätt att

”Just nu är alla oroliga över klimatfrågan. Men jag tror att kemikaliefrågan kommer att bli nästa stora grej som exploderar.”

träffa vänner, säger hon.

Fascinationen för miljön föddes när hon som 13-åring fick en kopia av Rachel Carsons bok "Tyst vår" i sin hand. Rachel Carson var marinbiolog och kämpade för att förbjuda insektsmedlet DDT, vilket "Tyst vår" handlar om. Men även om Rachel Carson öppnade ögonen på Mia Torpe, fanns det mycket politiskt engagemang i hemmet.

– Jag har med mig mycket hemifrån. Mamma är en av mina största förebilder.

Mias mamma Ulla Torpe var med och startade den feministiska organisationen Grupp 8. Hennes pappa Sten Henryson var lärare och så småningom professor i pedagogik.

– Jag var väl också ett barn av min tid. Jag engagerade mig i FNL-rörelsen, ockuperade hus, var engagerad i kärnkraftsfrågan och var med i striden om almarna i Kungsträdgården.

När Mia pratar om sin karriär gör hon det med stolthet. Under sina år som miljöchef har hon hamnat i många duster med kemikalieföretagen och deras branschorganisationer. Hon har gått vinnande ur de flesta striderna. Men bakom stoltheten finns en oro för framtiden och vad den döljer.

– Just nu är alla oroliga över klimatfrågan. Men jag tror att kemikaliefrågan kommer att bli nästa stora grej som exploderar. ●

FAKTA MIA TORPE

Ålder: 57.

Yrke: Miljöchef på HSB.

Familj: Sönerna Jonas, 29, och Björn, 27.

Fritidsintressen: Läsning, trädgårdsarbete, natur, familj och vänner. Gotland.

Gör mig arg: Förtryck från stort till smått.

Gör mig glad: Kärlek, vänskap, engagemang.

Lyssnar på: Tystnaden.

Läser just nu: Ken Wilbur "En kortfattad historia om allting".

Förebilder: Min mamma och Nelson Mandela.

Det finns omkring 60 000 olika byggmaterial. Ingen vet hur många som innehåller giftiga ämnen. "Arbetet med att ta bort de farliga kemikalierna har bara börjat", säger Mia Torpe.

SÅ SNACKAS DET OM MIA TORPE

” Mia är en person man lyssnar på. Hon kan vara väldigt drivande och får saker gjorda, men hon är också inklämmande och anstränger sig att se saker ur andras perspektiv. Mia är inte så tuff som man kan tro. Får hon hård kritik kan hon ta illa upp, precis som alla andra.”
Monica Jonsson, vän och granne

” Mia Torpe är en väldigt engagerad människa som betytt mycket för HSB:s miljöarbete. Hon finns med och syns hela tiden utåt. Byggvarubedömningen kommer att leda till ett mer professionellt och miljövänligt byggande.”
Kent-Olof Stigh,
förbundsordförande HSB

” Hon har varit en eldsjäl ända sedan ungdomsåren. Visst finns det folk som kan irritera sig på henne eftersom hon inte viker undan i diskussioner. Men hon kan samtidigt vara väldigt prestigelös i andra sammanhang. Hon är en av mina absolut bästa vänner.”
Tija Torpe, syster

En diskussion med snickarna på bygget uppstår när Mia Torpe upptäcker en tub silikon med farligt innehåll.

Så mycket tjänar byggför

Aktieägarna får allt större del av vinsten – arbetarnas löner står stilla

Löner/

De anställda på JM är en guldgruva för företaget. Atieägarna jublar över stora utdelningar samtidigt som byggnadsarbetarnas löner har stagnerat.

– Det skulle inte vara fel om vi fick vara med och dela på vinsten, säger snickaren och lagbasen Peter ”Pekka” Biverud, som har över 30 år på företaget.

Varje anställd (inom samtliga yrkesgrupper) på JM bidrar med 950 000 kronor till byggbolagets rörelseresultat.

Det innebär att JM-anställda ligger på en betydligt högre nivå än anställda på andra stora byggbolag i landet. Hos NCC bidrar varje anställd med 350 000 kronor, på Peab 110 000 kronor och på Skanska med 90 000 kronor till respektive företags rörelseresultat.

Att de som arbetar på JM lyckas arbeta ihop så pass mycket mer beror på att JM är nischat mot bostadsbyggande på tillväxtorter där de köper tomtmark och uppför egna bostadsrätter som sedan avyttras. De stigande bostadspriserna under de senaste åren har gett en rejäl skjuts uppåt för bolagets resultat.

ÄGARNALDELAR PÅ MILJARDER
Nyligen var de anställda på JM:s huvudkontor i Solna norr om

Stockholm på företagsinformation. De fick kaffe och smörgås samtidigt som vd:n Johan Skoglund informerade om läget i företaget.

– Vi fick veta att det går väldigt bra och att det är all time high över hela linjen, säger snickaren Benny Eriksson från Norrtälje.

I samband med bokslutsrapporten för 2007 fick de anställda också veta att det kommer delas ut 5:50 kronor per aktie till ägarna samt att styrelsen dessutom föreslog en utskiftning – genom inlösen av aktier – till ett värde av cirka 1 miljard kronor till ägarna. Totalt innebär det att ägarna får dela på ungefär 1,5 miljarder kronor.

”VÅR LÖN STÅR OCH STAMPAR”

På JM:s bostadsbygge i Hornsberg i Stockholm har verksamheten varit i gång sedan ett halvår och jobbet flyter på bra.

– Det går mycket bra. Vi ligger före tidsschemat och alla lägenheter i området är sålda. Efter det här området ska vi bygga fler bostäder nere vid vattnet och även där är alla lägenheter sålda, säger lagbasen ”Pekka” Biverud.

Men trots att arbetet går bra finns det en stigande irritation hos byggnadsarbetarna. De tycker att rekordresultatet och guldregnet över aktieägarna rimmar illa med kollektivarnas löneut-

veckling de senaste två åren.

– Vår lön står och stampar och vi tjänar för lite i dag. Vi har ökat produktiviteten de senaste två åren, men trots det ökar inte lönen, eftersom vi hela tiden får sämre underlag till ackordet. Vi måste jobba snabbare för att lyckas hålla kvar vår lönenivå. Det känns hopplöst och de på kontoret är för snåla och bevisligen tänker de bara på aktieägarna, säger snickaren Benny Eriksson.

Byggnadsarbetarna på JM tjänar i snitt något bättre än kollegerna på de tre andra stora byggbolagen. Snittlönen för dem som jobbar på ackord på JM var förra året 179:05 kronor per timme. På exempelvis Peab låg ackordslönen på 166:95 kronor per timme under samma period, en differens på cirka 13 kronor.

– Jag tycker skillnaden är för liten. Med tanke på vad vi jobbar in och bidrar med till företaget så borde vi tjäna bättre, säger snickaren Tom Malmebo, från Stockholm.

Han och parhästen Tommy Karlsson tycker att de gör ett bra jobb och att bygge efter bygge går som på räls.

– Vi är inte nöjda med lönen i dag, säger Tommy Karlsson.

MÄRKER ALDRIG AV VINSTEN

Snickarna är helt medvetna om att de inte enbart är deras insats på bygget som bidrar till JM:s vinst, utan att det handlar mycket om bolagets koncept att skapa mervärden genom att köpa tomtmark i mycket attraktiva lägen och sedan sälja egenproducerade bostäder. Men de tycker ändå inte att deras arbete uppskattas tillräckligt.

– Det är ändå vi på bygget som gett JM den kvalitetsstämpel bolaget har i dag. När folk snackar

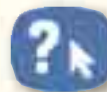

lägenheter i dag säger de ju ofta att de ”köpt en JM-lägenhet” för att visa att det är status. Det är vi på bygget som gjort JM till

FAKTA VINST PER ANSTÄLLD 2007

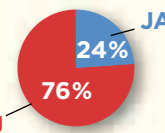
	Anställda	Rörelseresultat	Resultat per anställd	Snittlön, ackord
JM	2 415	2 301	950 000	179,05
Skanska	60 435	5 406	90 000	163,42
NCC	7 886	2 790	350 000	170,21
Peab	11 598	1 261	110 000	166,95

Siffrorna baserar sig på rörelseresultatet i bokslutet för 2007 för respektive företag, och samtliga anställda inom företaget. Rörelseresultatet anges i miljoner kronor.

NÄTFRÅGAN

Vi frågade: Är du nöjd med din lön?

etaget på dig

LINUS MEYER

- Nu när JM går så bra borde det märkas mer i plånboken för oss vanliga, säger snickaren Tommy Karlsson (till höger) som tillsammans med Tom Malmebo monterar utfacksväggar på ett JM-bygge i Stockholm.

byggföretagens Rolls-Royce, säger Benny Eriksson.

JM har i dag inga vinstandelar åt de anställda på bygget. Vid ett

tillfälle - för sju år sedan - fick de anställda 10 000 kronor var.

- Det blev 7 000 kronor efter skatt, men det var ju ändå något.

Men inte mycket med tanke på hur mycket som går till aktieägarna, säger Benny Eriksson.

CENNETH NIKLASSON

Inget åtal för dödsfall

Rättsligt/ I början av december omkom en polsk byggnadsarbetare efter att ha fallit 18 meter ner i ett schakt där en trappa höll på att byggas.

Mannen var anställd på den polska isoleringsfirman Termoizolacja, och byggplatsen var Uddevalla fjärrvärmeverk.

Trappan var vid tillfället markerad med avstängningsband. Enligt åklagarmyndigheten i Göteborg kan inte brott styrkas. Utredningen visar inte på några påtagliga brister i det förebyggande arbetarskyddet.

Fler lämnar Byggnads

Fackligt/ Under januari i år lämnade 433 yrkesaktiva medlemmar förbundet. Motsvarande siffra för februari är 403. Det sker alltså en fortsatt minskning, men i en lugnare takt jämfört med 2007.

Under förra året tappade Byggnads 8 014 yrkesaktiva medlemmar. Avhoppet från förbundet var ungefär lika många samtliga månader med ett snitt på drygt 650 medlemmar per månad. Byggnads satsar nu 20 miljoner kronor på att rekrytera nya medlemmar.

Nu ökar byggkonkurserna

Arbetsmarknad/ Hittills i år har antalet byggbolag som gått i konkurs ökat med 19 procent jämfört med samma period förra året. Det visar siffror från Upplysningscentralen.

Under januari och februari har 126 byggbolag tvingats i konkurs. Motsvarande siffra 2007 var 106 företag. Bland de bolag som gått i konkurs i år dominerar mindre byggbolag i storstadsregionerna.

läs de senaste byggnyheter på www.byggnadsarbetaren.se

Arbetare föll ned i gjutform

Fallolycka/ En 36-årig betongarbetare, anställd av ett slovakiskt företag, jobbade inuti en gjutform uppe på ett brobygge utanför Umeå. Trogligtvis hade han besvär med stegen i det trånga utrymmet, tappade balansen och föll två meter ned mot formens botten. När räddningstjänsten kom till platsen tvingades de använda byggets lyftkran för att nå den skadade mannen.

Enligt Martin Forsgren på Arbetsmiljöverket klagade mannen över ryggsmärtor, men lär ha klarat sig undan allvarligare skador. Olyckan inträffade den 18 februari.

Få byggföretag planerar anställa

Arbetsmarknad/ Byggföretagens förväntningar för de närmaste månaderna är försiktiga. Byggandet antas vara oförändrat och företagen räknar med att anbudspriserna ligger kvar på samma nivåer.

När det gäller nyanställningar så planerar nu bara vart femte företag att nyrekrytera. För några månader sedan planerade tre av fem byggföretag att nyanställa. Det visar Konjunkturinstitutets barometer för februari.

Mycket lägre lön för östarbetare

Löner/ Östeuropeiska byggnadsarbetare i Danmark tjänar 25–28 procent mindre än danska kolleger. Enligt arbetsgivarna är orsaken att arbetarna från Östeuropa är mindre kvalificerade, mindre effektiva och att anställningskostnaden är högre. Samtidigt uppger de flesta företag att de östeuropeiska byggnadsarbetarna är mer flexibla än sina danska kolleger.

I början av året arbetade drygt 20000 östeuropeiska byggnadsarbetare på danska arbetsplatser. Det motsvarar 9–13 procent av samtliga anställda i branschen. Det framgår av en färsk rapport från FAOS, ett forskningscenter vid Köpenhamns universitet.

Här på Plaza hotell i Örebro utsattes byggnadsarbetarna för asbest, nu riskerar byggherren vite.

Rev asbest utan tillstånd

Byggnadsarbetarna saknade riktig skyddsutrustning

Asbest/

14 byggnadsarbetare har exponerats för asbest i Örebro. Byggherren, Entré Hotels i Sverige AB, riskerar nu en sanktionsavgift på 50 000 kronor eftersom företaget har sanerat asbest utan tillstånd.

Mitt i Örebro byggs Plaza hotell. På bygget arbetar sju polska byggnadsarbetare, anställda av Entré Hotels i Sverige AB, och underentreprenörer.

De har länge exponerats för asbest, utan att veta om det. Under en helg rev de polska byggnadsarbetare asbest, utan tillräcklig skyddsutrustning. Anställda på vvs-företaget Bravida och hålföretaget Guja slog larm till Byggnads. Den 20 februari stängde facket omedelbart arbetsplatsen, på grund av misstanke om asbest och risk för liv och hälsa.

EFTER NÅGRA DAGAR visade proverna att det verkligen var asbest i källaren. En saneringsfirma utför nu asbestsanering. Arbetsmiljöinspektör Ulf Boström anser att byggherren Entré Hotels i Sverige AB har brutit mot Arbetsmiljöverkets föreskrifter. Dels fanns ingen arbetsmiljö-

plan och företaget har inte gjort en förhandsanmälan till Arbetsmiljöverket. Och dels fanns inget tillstånd från Arbetsmiljöverket att utföra rivningen.

ÄRENDET ÄR NU polisanmält och överlämnat till miljöåklagare. Entré Hotels i Sverige AB riskerar nu en sanktionsavgift på 50 000 kronor. Även Byggnads har polisanmält byggherren.

– Företaget har utsatt våra medlemmar för risk för allvarlig sjukdom. Att bryta mot asbestföreskrifterna är det grövsta brottet i arbetsmiljölagen, säger Ulf Kvarnström, regionalt skyddsombud på Byggnads.

Byggnadsarbetarna, som har exponerats för asbest, har genomgått en läkarundersökning. Den dokumentationen är viktig om de blir sjuka i framtiden. De sju polska byggnadsarbetarna har nu gått med i Byggnads.

– Vi förlorar inget. Vi vinner eftersom vi har så få rättigheter, säger Pawel.

Peter Litchell, ägare till Entré Hotels i Sverige AB, skyller på underentreprenören Bravida.

– Som vi ser det är det vvs-installatören som ska se till att det blir sanerat. Så tolkar vi kontraktet, säger Peter Litchell.

Men det är ju Entré Hotels i Sverige AB som är byggherre?

– Men det är Bravida som ska se till att det blir gjort.

Hur ser du på att människor utsätts för stora risker genom att exponeras för asbest?

– Det vill jag inte kommentera, säger Peter Litchell.

Lotta Törnberg, pressansvarig på vvs-företaget Bravida, uppger att Bravida inte är ansvarig för någon asbestsanering enligt avtalet med Entré Hotels i Sverige AB.

KATARINA CONNHEIM

FAKTA ASBEST

- Asbest är totalförbjudet sedan 1982, men finns kvar i byggnader från 1970-talet och tidigare.
- Asbestfibrer kan tränga ner i lungorna, och orsaka allvarliga sjukdomar som mesoteliom, lungcancer och asbestos. Man

drabbas dock först 20 till 40 år efter exponeringen.

- För att arbeta med asbest krävs tillstånd från Arbetsmiljöverket.
- Den som arbetar med asbest ska genomgå utbildning.

Peab hindrade skyddsombud från att granska dödsolycka

Arbetsmiljö/

Skyddsombudet Fredrik Jakob hindrades från att resa till en allvarlig olycka på en av Peabs arbetsplatser. Nu begär Byggnads förhandlingar med Sveriges Bygginstitutier för brott mot förtroendemannalagen, arbetsmiljölagen och arbetsmiljöviolet.

Händelsen inträffade den 15 februari. Fredrik Jakob som är facklig mb-ledamot, handläggare i arbetsmiljöfrågor och skyddsombud, blev uppringd av en arbetsledare. Han fick då veta att det hänt en svår olycka i Graftsby, utanför Trelleborg. Han fick också veta att den drabbade var en underentreprenör till en underentreprenör på Peabs arbetsplats.

Det visade sig senare att den byggnadsarbetare som fallit, en egen företagare, avled av sina skador. Olyckan inträffade i samband med ett glasmonteringsarbete av taksektioner.

FREDRIK JAKOB meddelade sin arbetsledning att han skulle åka ut till Graftsby för att se vad som hänt och prata med Byggnads medlemmar.

– Jag visste ju att jag skulle vara med på Peabs internutredning senare om olyckan. Så jag ville vara med från början. Dessutom fanns inget skyddsombud på ar-

betsplatsen och då tänkte jag att jag kunde se vad som borde ändras efter olyckan, säger han.

Han kontaktade också Byggnads avdelning som tyckte att det var viktigt att han åkte dit.

Till saken hör att Fredrik Jakob dessutom jobbat på en arbetsplats bredvid olycksplatsen och hade därför redan tidigare en viss insyn i verksamheten.

Men när han kommit fyra, fem kilometer ringde telefonen.

– En representant för Peab sa att jag inte behövdes på olycksplatsen. ”Du har inget där att göra och du får inte åka dit”, sa han, berättar Fredrik Jakob.

Han blev helt paff.

– Min första tanke var; vill de skydda något? säger han.

FREDRIK JAKOB FÖRSÖKTE argumentera, men det slutade i oenighet och han tvingades vända tillbaka till sin arbetsplats.

Han kontaktade sedan sina medlemmar på olycksplatsen och alla tyckte att det var konstigt att han inte fick komma.

– Fortfarande har jag inte fått någon riktig förklaring till varför jag inte fick åka dit och jag har fortfarande inte varit på arbetsplatsen, säger han.

För Fredrik Jakob var det viktigt att bilda sig en egen uppfattning om vad som hänt. Framför allt för att kunna förebygga framtida olyckor.

Från Byggnads sida ser man allvarligt på det inträffade.

– Det är väldigt märkligt att ett företag hindrar en facklig representant i hans utövning.

– Dels var ju Fredrik Jakob ansvarig för arbetsmiljöfrågorna och skulle delta i utredningen. Dels hade han en viktig funktion i att stödja våra medlemmar på arbetsplatsen, säger ombudsmannen Ola Olsson från Byggnads Syd.

PEABS VICE VD Mats Johansson, har begärt in rapporter om det inträffade. Han menar att det är flera oklarheter och missförstånd som ligger bakom det inträffade, och att det nu blivit en tvist.

– Nu måste vi reda ut detta så att det inte upprepas, säger han.

Byggnads och Peab ska gemensamt gå igenom rollfördelning och befogenheter efter den här typen av händelser. Det kommer att ske i en särskild som grupp har bildats med stöd av Byggnads och Peabs ledningar. Gruppen ska hantera och komma med förslag på hur man kan lösa denna aktuella fråga, men också andra tvister som parterna har på flera håll.

Mats Johansson påpekar att företaget hade sin krisorganisation igång, och att man förde krissamtal på arbetsplatsen efter olyckan i Trelleborg.

MARGITE FRANSSON

HALLÅ DÄR!

Leif Holmgren, lagbas i Skärholmens centrum i södra Stockholm som har värvat 50 nya medlemmar till Byggnads.

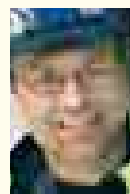

FOTO: MATS FOGEMAN

”Varje dag är en facklig strid”

Har du satt någon övre gräns för hur många du kan värva?

– Nej. Jag skriver in så många som vill vara med.

Varför är just du så bra på att värva medlemmar?

– Jag är glad, spontan, positiv och utåtriktad. Och jag bryr mig inte bara om de byggnadsarbetare som arbetar på Skanska. Jag har värvat lärlingar, rivare och polska byggnadsarbetare.

Är det inte motigt att värva medlemmar när avgiften är hög?

– Visst är den högre än förut, men vi är påverkade av en regering som inte vill att vi ska vara någon fackförening. Visst kan man ge fan i facket, men varje dag här i Skärholmen är en facklig strid.

Har du misslyckats med någon värvning?

– Nej. Jag är alltid glad, aldrig elak.

Varför är det bra att gå med i Byggnads?

– För lönebildningen. Det är fackets uppgift att bevaka och granska så att det blir en jämn lönefördelning inom kollektivet.

Får du något extra för att du värvat nya medlemmar?

– Nej. Det intresserar mig inte. Fler medlemmar ger lägre avgift.

KATARINA CONNHEIM

TÄITRÄ OCH HUGG I STEN

Utbilda dig till snickare eller murare med specialitet inom byggnadsvård och traditionellt byggnadshantverk.

Läs mer på www.kulturvard.nu

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Närvarandepliga fakulteten

Svimmade på 40 meters höjd

Byggolycka/ En byggnadsarbetare svimmade på ett bygge i Norrköping och blev hängande på 40 meters höjd. Olyckan ägde rum vid en anläggning tillhörande Agro-etanol. Brandförsvaret lyckades, få ner mannen och föra honom till sjukhus.

Enligt uppgifter till andra medier hade mannen inga synliga skador. Vakthavande befäl tror att olyckan berodde på ett plötsligt sjukdomsfall.

Föll från byggställning

Arbetsmiljö/ En byggnadsarbetare föll 1,5 meter från en byggställning. Han arbetade på ett sporthallsbygge i Umeå och var anställd av byggföretaget Olaus Forsberg.

Mannen fördes med ambulans till usuniversitetssjukhuset där det kunde konstateras att han ådragit sig skador i huvudet och på ena armbågen.

Byggutbildningar får kritik

Skolorna har dålig koll på framtidens arbetsmarknad

Utbildning/

Byggprogrammet får kritik för brister i utbildningen. Eleverna får inte den utbildning som den framtida byggmarknaden kräver, menar Sabo och BYN, som tillsammans sett över Sveriges byggutbildningar.

Enligt de allmännyttiga bostadsbolagens organisation Sabo är majoriteten av framtidens bostadshus redan byggda.

Därför är det viktigt att de elever som tar examen från byggprogrammet har den kunskap som krävs för att kunna utföra renoveringsarbeten, framför allt av kök och badrum.

MEN RENOVERING, menar Gösta Gustavsson, projektledare på Sabo, är inget som eleverna på dagens byggutbildningar lär sig.
- Ungefär 80 procent av dem

som går byggprogrammet i dag utbildar sig till snickare. Skolorna är dåliga på att informera eleverna om hur byggmarknaden kommer att se ut i framtiden, säger han.

Enligt Gösta Gustavsson är det ungefär 1 av 20 som väljer att bli plattsättare, en yrkesgrupp som väntas bli ett framtida bristyrke.

STUDIEN SOM TAGITS fram av Sabo tillsammans med BYN, Byggindustrins yrkesnämnd, riktar även stark kritik mot att dagens elever inte får tillräckligt bred utbildning.

- Specialiseringen måste ske senare i utbildningen. Det är bättre om eleverna har fler specialområden när de tar examen, säger Gösta Gustavsson.

Peter Boman på Skolverket instämmer i att de flesta elever

väljer snickarutbildningen.

- Så som systemet fungerar i dag är det upp till eleven själv att välja vilken inriktning som han eller hon vill ha. Men jag håller med om att det rent national-ekonomiskt vore bättre om inte alla utbildade sig inom ett och samma yrke, säger han.

Peter Boman menar att byggbranschen har varit väldigt tydlig med att man vill ha en nischad arbetskraft.

- Men det är också viktigt att syokonsulenter på gymnasieskolorna informerar eleverna om hur arbetsmarknaden ser ut, säger han.

PETER LEANDER

LÄS MER

På sidorna 34-36 kan du läsa om lärlingarna Daniels och Björns jakt på jobb.

Montera fönster & dörr

SNABBT & ENKELT MED ADJUFIX SMART PACK

NORDBYGG MONTER Boga20
 Testa Adjufix på
 Stockholmsmässan
 1-4 april 2008

Adjufix Smart Pack innehåller de fästelement du behöver för snabbt och enkelt montera enstaka fönster och dörrar.

Köpställen och allt om Adjufix
 karminfästning på www.kartro.com

Adjufix

Tel 08-573 8030 | Fax 08-573 8038 | info@kartro.com | www.kartro.com

En ny chans

för dig som har nedsett arbetsförmåga

Du som har en gedigen yrkeserfarenhet, men som på grund av arbetsskada eller av annan anledning inte klarar längre arbets löpning, har nu goda möjligheter att bygga på din kompetens. Genom en utbildning på ByggSoft kan du förskäffa inom branschen med nya arbetsuppgifter.

- Målet är arbete som L&C
- Arbetsledare/Byggtekniker
 - Utsättnings/Måttakniker
 - Kalkylator/Inköpare
 - Förtäthetsaktörer
 - Byggvarusäljare

Kontakta din handläggare på Arbetsförmedlingen eller Föreningekassan.

ByggSofts kontakt: Ingela Rosander 0600-47 68 00

Övriga yrkesutbildningar se Byggsoft.se

ByggSoft utbildning finns i Skövde sedan 1988. Vi har riksbekända utbildningsavtal med Arbetsförmedlingen samt rehabiliteringsavtal med Föreningekassan i de flesta län.

www.byggsoft.se

STEGAR OCH STÄLLNINGAR

www.stegcentralen.se
Tel: 070 32 18 186

StegCentralen.SE

Det är inte många saker som håller om man släpper dem från 120 meters höjd.

Inte du till exempel.

Så här enkelt är det. Det spelar ingen roll om du arbetar 120 eller 3 meter upp. Om du trillar ner, så är det inte mycket i din kropp som är lika hårt som armbåren eller betongen du landar på. Efter 3 meters fritt fall har du minst 30 knyck. Då är det tufft med ett tvärlopp. Eller 120 meter går det något snabbare, men du stannar upp lika fort... då är det svårt att hålla saker och ting på plats.

Tack och lov finns det lösningar för dig som arbetar där det finns risk för fall. Du är smart och ansatt sårad oavsett om du belämnar dig långt upp i en 120 meters skivsten, eller på ett garagetak.

Tiderna har förändrats, och så har även fallskyddet. Besök vår hemsida www.axel.se så märker du hur enkelt det är att få ett säkra liv på köpet. Get a life. Get Axel safety.

- Fallskyddspaket AXEL 120**
Ett komplett paket som till för arbete på exempelvis tak eller plattformar.
- Fallskyddsskena Axel Teller 2121
 - Smått fallskyddssystem Axel Hovs 10R21-L6
 - Fästning kraft FT1
 - Smart och praktisk Vinda

I KORTHET

”Social dumpning efter Laval”

EU/ Europafackets generalsekreterare John Monks är orolig att Lavaldomen leder till social dumpning.

John Monks

Därför föreslår man en ”social framstegsklausul” som slår fast att det är förenligt med

EU-rätt att ta till stridsåtgärder för att utländska företag ska följa nationell arbetsrätt.

Den svenska regeringen har nu utsett Claes Stråth, chef för Medlingsinstitutet, att utreda Lavaldomens konsekvenser.

Peab bygger ut i Norge

Byggmarknad/ Peab har köpt det norska byggbolaget Senter Bygg Entreprenör. Ett

företag med drygt 100 anställda.

Senter Bygg Entreprenör omsatte 180 miljoner norska kronor 2007 och är ett av de större bolagen i Drammenregionen. Deras verksamhet är i huvudsak inriktad mot bostadsbyggande och bostadsrenoveringar.

Nya typfall för byggställningar

Arbetsmiljö/ Arbetet med nya typfall för rör- och kopplingsställningar är nu klart. De har kommit till eftersom de gamla blivit omoderna.

Det finns byggnadsställningar utan beräkningar som visar att de uppfyller kraven på hållfasthet och arbetsmiljö. Vid dessa tillfällen kan man använda typfall.

Ett typfall är ett exempel på ett ställningsutförande som har beräknats fram. De som följer ett typfall behöver då inte göra egna beräkningar enligt Arbetsmiljöverkets föreskrifter.

Fallet Linas till domstol

Rättsligt/

Byggnadsarbetaren Linas Milkevicus blev blåst på lönen. Nu tar Arbetsdomstolen upp fallet.

Linas Milkevicus från Litauen fick 2006 ett muntligt löfte från sin arbetsgivare om ett svenskt personnummer och månadslön på 10 000 kronor efter skatt.

Men efter flera månader hade han bara fått 3 500 kronor.

Byggnads har nu krävt Baldak Bygg på 117 617 kronor i skadestånd. Byggnads och Baldak Bygg är kallade till Arbetsdomstolen den 18 april för muntlig förberedelse. Linas Milkevicus lämnade i höstas Sverige och återvände till Litauen.

KATARINA CONNHEIM

Se oss på Nordbygg 1-4 april 2008

Hitachi Power Tools ställer ut alla nyheter, däribland det senaste ur vår Litiumjon- och UVP-serie.

Se oss i monter B14:21

© Hitachi Power Tools Sweden AB
www.hitachi-powertools.se

VI HAR TAGIT FRAM EN VÄLKÄND PRODUKT. FÖR ALLA TILLFÄLLEN!

Vi la oss på att utveckla en ny serie av verktyg som är enkla att använda och som passar till alla typer av tillfällen. Våra kunder önskar att de skulle vara lätta att bära och rengöra, enkla att förvara, robusta, slitstarka, snabba in och vara riktigt snygga att se på. Resultatet blev här för sig själv. En välkänd produkt som passar alla tillfällen. Dessutom ritade vår designer en enhet för alla tag med finesser. Så går det bäst när riktigt bra design och nyfikenhet produktutveckling går hand i hand. Läs mer om produkterna på www.garo.se

GARO

GARO AB • Box 208 • 335 25 Gnestå • Tel: 0370-33 28 00 • Fax: 0370-33 28 50 • Epost: info@garo.se • www.garo.se

Inga bromsar – bara gas

PASLODE GASDRIVNA VERKTYG OCH INFÄSTNINGAR

-49°C Mool ställer automatiskt in rätt mängd gas beroende på temperatur.
-15°C Mool klarar ner till -10°C.

90 mm Mool skjuter in 90 mm långspik i trä.

Spika takstolar, regelverk, råspont, etsläkt, bälkäkt, panel, spånskivegolv, trall & staket.

MONTER B06c20

Teles M001 på
Stockholmsmässan
1-4 april 2008

An ITW Company

Fler erbjudanden och allt om Paslode
verktyg & spik på www.kartro.com

TM04-526 MD-38 | Fax 08-526580-88 | handel@kartro.se | www.kartro.com

Bo lika bra som hemma!

20 praktiska modeller, priser från 133,500,-

Anderslag: 0371/31000
 Bräcke: 090/22000
 Bräcke: 090/77000
 Fagerås: 0233/18000
 Gäddede: 026/13000
 Hälaryd/Tällevad: 081/79000
 Jönköping: 030/30000
 Kalmar: 0400/20000
 Karlstad/Hälsjö: 081/50000
 Skövde: 031/20000
 Mörbylånga: 041/18000
 PÅRE: 0811/20000
 Rättvik: 0222/40000
 Skövde: 040/30000
 Traneberg: 0417/12000
 Traneberg: 081/20000
 Åre: 020/12000
 Örebro: 020/12000
 Örebro: 0400/20000

Vi gör över 1000 svenska
 campare och stötar
 sedan 2007!

Kinnarby Group

Om Bergahn Florsjö AB
www.bergahn.com

Snickarna Roger Gehlin och Richard Fredriksson tycker att balansen på hammaren är viktig. "Jag känner direkt om det är bra. Själv tycker jag Estwing var bäst", säger Richard Fredriksson.

BRA GREPP GAV KNAPP VINST

Det har blivit tronskifte på hammartoppen. Estwing vann Byggnadsarbetarens hammartest. Men det var en hård kamp och måfoto mellan tre olika hammare.

TEXT CENNETH NIKLASSON FOTO ANNA SIMONSSON

Estwing tog hem förstaplatsen. Vaughan blev slagna på mållinjen och tappade därmed förstaplatsen den fick i tidningens förra hammartest 1995.

Bronset gick till hammaren från Hultafors. Men det var jämnt, snickarna hade svårt att säga vilken som egentligen var bäst. Det som till slut fällde avgörandet var att de tyckte att greppet var något bättre på Estwing.

De tre hammare som hamnade högst har flera saker gemensamt; de är långa – mellan 35 och 35,5 centimeter – och de har bra grepp och balans.

– **Greppet på en** hammare ska vara ganska rakt och inte ha någon böj på slutet. Då blir det problem med lillfingret, säger snickaren Roger Lindefalk från Tillberga.

– Sedan är balansen oerhört viktig. Som

snickare känner man direkt om den inte är bra, fortsätter han.

Han tyckte själv att hammaren från Vaughan var bäst.

– Estwinghammaren och hammaren från Vaughan är ganska lika, men jag tycker Vaughanhammaren är lite snällare mot handleden och axlar.

Kollegan David Rosenmill från Västerås gillade Estwing bäst.

	Estwing	Vaughan	Hultafors	Stanley Fat Max
Pris	663	645	457 PRISVÄRD	514
Mått	0,57 kg, längd 35 cm	0,57 kg, längd 35,5 cm	0,57 kg, längd 35 cm	0,57 kg, längd 36 cm
Grepp	4	3,5	4	3
Balans	4	4	3,5	3
Spikvänlig	4	4	4	3
Spikutdragning	4	4	3,5	3
Snickarnas övriga kommentarer	"Absolut bästa hammaren." "Bra skaft och balans." "Hammaren har för hög rekyl."	"Sköna att spika med när det är stöttdämpande." "Bra balans." "Bästa hammaren."	"Bra balans och skönt skaft."	"Hygglig hammare." "En nackdel att skaftet är böjt." "Lite för små klor."
Totalt betyg	★★★★	★★★★	★★★★	★★★

”Greppet på en hammare ska vara ganska rakt och inte ha någon böj på slutet. Då blir det problem med lillfingeret.”

– Jag tycker den känns lite bättre. Jag har haft det märket i 15 år och då är det lätt att man vänjer sig. Jag tycker att Vaughan är bra också, men jag tänker inte byta märke.

Roger Lindefalk kommer troligen däremot att byta hammare. Han har kört med Estwing i 20 år, men funderar efter testet starkt på att byta till en Vaughan. Snickarna är ofta ganska fastlåsta när det gäller val av hammare. En gång ett visst märke, alltid samma märke. Det är ungefär som med bilar – en gång Volvo, alltid Volvo.

Hammaren från Hultafors som hamnade på tredje plats var bara snäppet sämre än de andra två. Flera blev positivt överraskade. Den hammaren är dessutom ett par hundralappar billigare, vilket skulle kunna göra den mest prisvärd. Men snickarna verkar inte bry sig om priset.

– Så länge det inte skiljer mer så köper jag den som jag gillar mest. Hammaren använder man hela tiden och förhoppningsvis håller den länge. Då spelar inte priset så stor roll, säger snickaren Roger Gehlin från Kista.

De övriga hammarna i testet fick blandad kritik. De negativa synpunkterna var klart tydligast på de billigaste hammarna. De var i princip sämre på allt, vilket möjligen är rimligt med tanke på priset. Kanske skulle de fungera bra för dem som inte använder hammaren så mycket.

Men även några av de dyrare fick negativa synpunkter. Skaftet på Fat Max var inte populärt. Det har en liten böj på slutet som gör det svårt att få upp och ner hammaren i bältet. Dessutom försämrade hooken greppet.

– Flera hammare hade ju något som inte

var riktigt bra. En del var lite korta och på någon var greppet lite halt. Men samtidigt är det bra att hammarna är lite olika för det handlar mycket om vad man använder den till. Vi jobbar mycket med formsättning och då vill man ha en rejäl hammare. De som jobbar med inredning – lister och kök – har möjligen en annan uppfattning om vilken hammare som är bäst, säger David Rosenmill. ●

FAKTA SÅ GJORDE VI TESTET

- Tolv snickare fick prova hammarna under en dryg vecka i det vanliga arbetet. De fick sätta betyg på hur de uppfattade grepp, balans, spikvänlighet och spikutdragning. De fick även möjlighet att lämna kommentarer.

- Slutbetyget har satts av redaktionen som vägt in andra saker som påverkar. Till exempel priset.

- Hammarna är inköpta av redaktionen på byggvaruhus. Vi valde, bland annat med hjälp av byggvaruhusens personal, de hammare som är vanligast på bygget.

True Temper Rocket	Estwing träskaft	ETC Tools	Red Tools
501	650	116	209
0,57 kg, längd 34 cm	0,57 kg, längd 31,5 cm	0,57 kg, längd 33 cm	0,57 kg, längd 33 cm
2,5	2	2	1,5
2,5	3	2,5	2
3,5	3	2	2
3	2,5	2,5	2
"Överraskande bra att spika med."	"Hammaren är lite för kort." "Trähandtaget gör att greppet blir halt".	"Hör inte hemma på bygget". HOBBYHAMMARE	"Känns lite för kort."
///	//	//	//

Richard Fredriksson har varit med i branschen länge. Och trenden är tydlig - hammaren används alltmer sällan. "Man måste ju alltid ha den med sig, men nu är det mest skruvdragare och spikpistoler som gäller."

David Franzén låter den fyrhjulsdrevena minidumpen göra grovjobbet vid markarbetena.

Kaxig kärra klarar branten

● **Med en fyrhjulig motor-driven skottkärra kan man spara både rygg och knän. Allra helst när man jobbar på tomter som sluttar brant.**

Vid en villa i Ingarö utanför Stockholm jobbar markberedaren och stensättaren Johan Engstrand tillsammans med åkaren David Franzén.

Tomten, som på sina håll sluttar mer än 45 grader uppåt, ska planeras om med olika stensättningsarbeten och murar. Till sin hjälp har de Muck Truck, en fyrhjulig motor-driven skottkärra.

– När vi först kom så fanns bara en smal kostig upp till villan. Hade vi inte haft Muck Truck så hade vi fått släpa upp stenblock

och betong för hand. Och det hade inte varit roligt för ryggen, säger Johan.

Det första de gjorde var därför att, med hjälp av motorkärnan, köra upp material för att anlägga den stenlagda gångvägen som nu leder upp till villan.

Muck Truck är en fyrhjulsdreven kärra med en 4-taktsmotor på 5,5 hästkrafter. Den är 70 centimeter bred, lastar 250 kilo i dumperkorgen och har en nettovikt på 92 kilo. När David först började använda motorkärnan så fick han erfara att det var ingen-ting för nybörjare.

– Man blev förvånad över att den var så stark uppför. Det var nära att hända både det ena och

andra när den drog i väg så man snubblade och nästan hängde efter den, säger han.

Kärnan har säkerhetshandtag som utlöser skivbromsarna när man släpper greppet, därför inträffade aldrig något allvarigare tillbud. Efter att ha tyglat den blev David så förtjust att han numera, tillsammans med Johan, är återförsäljare för Muck Truck i Stockholmsområdet.

Eftersom de ofta jobbar på brant sluttande tomter i Ingaröområdet så har de haft stor nytta av motorkärnan. De lastar flaket med en liten grävskopa och kör upp jord, sten och cementsäcker till byggobjektet.

Det som skiljer Muck Truck

från andra motordrivna skottkärnor är, förutom att den är fyrhjulsdreven, dess mångsidighet.

Det finns flera tillbehör; till exempel dragkrok, snöblad och pallyft. Maskinen har funnits på svenska marknaden i fem år och finns än så länge bara med bensinmotor.

MAGNUS BERGSTRÖM

TIPSA GREJER & GREPP!

Ring 08-728 49 70

GREJER & GREPP PÅ INTERNET

Gå in på vår hemsida

www.byggnadsarbetaren.se

Under kärnan sitter en elektronisk styrbox och ett navdrivet hjul. Hastigheten regleras med ett gashandtag och elektronisk broms.

ELDRIFT FÖRNYAR SKOTTKÄRRAN

● **En batteridriven elmotor förvandlar en vanlig skottkärria till en motorkärria.**

När Åke Gustafson kör med sin Ekeby skottkärria ser han väldigt stark ut. Med en last på över 100 kilo kör han obesvärat kärria uppför backar och mindre kullar. Att hotta upp kärria kostar cirka 6 000 kronor och då ingår ett hjul på 12 tum vars navmotor

ger närmare en halv hästkraft.

– Man kan montera utrustningen på vilken skottkärria som helst. Men helst en ny och robust som tål när man gasar på uppför, säger Åke Gustafson, uppfinnare från Knivsta söder om Uppsala.

Med standardhjul och tre 12-voltsbatterier i batteriboxen kan man köra 12 kilometer i en timme.

MILJÖDUMPERN SPARAR KROPPEN

● **Uppfinnaren Lars Hillbom har utvecklat maskinen efter egna erfarenheter av arbetsskador.**

Slitvargen kallas en 60 kilo tung eldriven skottkärria som, enligt uppfinnaren, orkar mycket och tål hårda tag.

– Det var ju meningen att namnet skulle antyda att det är en tuff maskin. Men framför allt ett bra arbetsredskap, säger Lars Hillbom från Skutskär söder om Gävle.

Under lastdumpern, som rymmer 130 liter och tar max 200 kilo, sitter en inkapslad

24-volts motor som matas av två laddbara 12-volts batterier. Kärria har kedjedrift och farten regleras med gashandtag av motorcykeltyp. Minidumpern har de senaste åren börjat användas av allt fler byggföretag.

– Jag kallar den för en ergonomisk miljömaskin och det är precis vad den är. Den är eldriven och tystgående och skonar därmed miljön. Den ergonomiska utformningen har hela tiden

varit målet eftersom jag själv har svåra arbetsskador och ville utveckla en maskin som skonar kroppen, säger Lars Hillbom.

Hestra job

Snickarlärningen Markus Puolakanaho från Eskilstuna, är en av Sveriges bästa brottare i 55-kilosklassen. Här tränas han av Uoti Heikiniemi.

HÄR LADDAR MARKU

Han lockas av den individuella tävlingen och utmaningen men också av lagandan och kompisgänget. För snickarlärningen Markus Puolakanaho från Eskilstuna är brottingen en stor del av livet. Nu siktar han på att bli svensk mästare i 55-kilosklassen, när denna tidning kommer ut är tävlingen avgjord.

TEXT LILIAN HARALDSSON FOTO PETER KRÜGER

Markus Puolakanaho har vunnit tre svenska juniormästartitlar i 55-kilosklassen i brotting. Nästa mål är att bli svensk seniormästare i samma viktklass. Tävlingen avgörs 15-16 mars, medan denna tidning trycks.

All träning fokuseras på det när vi träffas i februari. I höstas kom han trea på SM i Mora.

- Nu vill jag ha revansch, säger han.

Vi träffar Markus Puolakanaho under ett träningspass i sporthallen i Eskilstuna. Ett femtiotal brottare i olika åldrar, både tjejer och killar, tränar här 3-4 kvällar i veckan. De ingår i Eskilstuna gymnastik- och atletklubb.

Under den en och en halv timme långa träningen lär vi oss en hel del om nacksving, mara, lyft och höftsving.

- När axlarna är i golvet har man förlorat, berättar Markus Puolakanaho samtidigt

som han och en av tränarna, Uoti Heikiniemi, visar några av de olika greppen inför kameran.

- **Markus är en av Sveriges bästa brottare i 55-kilosklassen**, säger Markus tränare Bahran Seikhani. Det är bara dagsformen som avgör om han ska vinna SM.

Vad är det som gör honom så bra?

- Han fokuserar på att träna hårt och är mycket målmedveten. Dessutom är Markus

”Du står där ensam med din träning. Det är den stora utmaningen”, säger brottaren Markus Puolakanaho.

S FÖR REVANSCH

mycket stark för att vara så ung. Trots att han är en av de bästa är han ödmjuk och har inga divalater för sig, konstaterar Bahran Seikhan.

Det var en kompis som tog med Markus Puolakanaho på brottning första gången. Då var han i 6-7-årsåldern. Nu fyller han snart 22 år och tänker hålla på med brottning så länge det finns en möjlighet.

– Jag fortsätter hela livet, om jag kan, säger han och ler lite. Tyvärr går det inte att leva på brottning i Sverige.

För Markus Puolakanaho är brottningen den ultimata sporten. Här finns kompisarna, träningen, utmaningen både i tävlandet och att utvecklas som brottare.

– Vi är ett kompisgäng som har jättekul ihop. Dessutom reser vi mycket på tävlingar. Det gör att vi svetsas samman.

För Markus Puolakanaho är den fysiska träningen en stor del av intresset och fram-

”Brottningen är en individuell sport. Det går inte att skyl- la på någon annan om det går dåligt”

gången.

– Brottningen är en individuell sport. Allt beror på dig själv och din egen träning. Det går inte att skylla på någon annan om det går dåligt

Trots allt det positiva med brottningen, så finns det något som är mycket viktigare för Markus. För ett år sedan fick han och hans sambo Maria en liten dotter, Jasmine.

– Jasmine är det bästa som hänt, säger

han och tar upp den lilla söta flickan i knäet.

– Det är fantastiskt att få vara med henne på dagarna. Pappaledighet är ett bra sätt att skapa en nära relation till sitt barn, säger han.

Vi sitter hemma i köket i Skogstorp, strax utanför Eskilstuna. Fikat står på bordet och lilla Jasmine gör allt för att få all uppmärksamhet av sin pappa. Markus Puolakanaho har varit pappaledig i några månader, men ska snart återgå till sitt jobb som snickarlärling. I vår är han färdigutbildad snickare.

Han gillar sitt yrkesval, främst för att det är fritt, allsidigt och självständigt. Det märks också att Markus har en bra relation till arbetskamraterna.

– Killarna på jobbet tror att jag går hemma och har det bra nu när jag är pappaledig. Men så är det verkligen inte. Det är fullt upp med Jasmine och jag njuter av varje sekund, säger han. ●

OACCEPTABEL DOM

När EG-domstolen kom med sin dom i Laval/Vaxholms-målet var vi många som blev väldigt förvånade och upp-rörda. Domstolen tog sig friheten att tolka och döma ut svensk arbetsrätt. Som det är nu har vi en situation där svenska kollektivavtal inte gäller för utländska företag på den svenska arbetsmarkna-den. Domstolen har öppnat för lönedumping, inte bara i Sverige, utan i hela Europa. Detta är fullständigt oacceptabelt.

Inför Sveriges medlem-skap i EU var utgångs-punkten för den dåva-rande socialdemokratiska regeringen, Sveriges riksdag och fackföreningsrö-relsen att den svenska mo-dellen inte skulle påverkas.

Det var självklart att vårt system med arbetsrättslig lagstiftning som parterna råder över och våra kollektivavtal ska gälla i Sverige. Ingen gav EG-domstolen mandat att tolka och ändra svensk arbetsrätt. Detta har nu domstolen satt sig över.

Själva grunden för mitt eget ställningstagande att rösta ja i folkomröstningen om medlemskap i EU var att den svenska modellen skulle lämnas orörd. Jag tror också att detta var utgångspunkten för en majoritet av svenska folket. Nu är dessa förutsättningar helt förändrade. Nu har de marknadsliberala krafterna tagit över och lönta-garnas rättigheter betyder ingenting när EG-domstolen tar sig friheten att överpröva den svenska ordningen på arbetsmarknaden.

Det pågår nu en debatt om vad som

måste göras för att förhindra att domstolens dom får dessa förödande konsekvenser på den svenska arbetsmarknaden. En del debattörer, och med dem den svenska regeringen, tycks mena att det räcker om vi tar nationella initiativ. Det man säger är att det är tillräckligt om vi ändrar den så kallade utstationeringslagen. För att

”Själva grunden för mitt eget ställningstagande att rösta ja i folkomröstningen om medlemskap i EU var att den svenska modellen skulle lämnas orörd.”

se hur man bäst gör det ska regeringen tillsätta en utredare. Flera andra debattörer menar att det inte alls är tillräckligt med svenska initiativ, utan att det krävs förändringar på Eu-nivå. Vissa vill att vi ska ställa krav på förändringar innan vi ratificerar Lissabonfördraget.

För mig är det avgörande att redan nu få besked om vad som gäller. Jag kräver att arbetsmarknadsminister Sven Otto Littorin ger besked om att det räcker med ändringar på nationell nivå och att regeringen inte har någon annan uppfattning än att konsekvenserna av EG-domstolens dom måste förhindras.

Några andra besked vore att backa från de krav vi hade inför EU-medlemskapet och det kan jag aldrig acceptera. Vi riskerar att få en EU-valrörelse som handlar om EU-medlemskapets vara eller icke vara. Om domstolens tolkning står fast blir det väldigt svårt att argumentera för ett Europa där den sociala dimensionen har en självklar plats. Littorin måste ge besked innan riksdagen behandlar Lissabonfördraget i höst.

se hur man bäst gör det ska regeringen tillsätta en utredare. Flera andra debattörer menar att det inte alls är tillräckligt med svenska initiativ, utan att det krävs förändringar på Eu-nivå. Vissa vill att vi ska ställa krav på förändringar innan vi ratificerar Lissabonfördraget.

För mig är det avgörande att redan nu

HANS TILLY
förbundsordförande

Telefon 08-728 48 10
Mobil 070-552 67 40

E-post hans.tilly@bygg-nads.se

TILLY TYCKER TILL...

... OM TIMBRO

● Timbros vd Maria Rankka tycker att det är barnsligt att strejka. Jag har gärna barnasinnets kvar om det är det som krävs för att kämpa för schysta villkor på jobbet. De nyliberala högeridéerna känns dock lika tråkigt gammalmodiga som alltid.

... OM MARGOT WALLSTRÖM

● I en intervju säger Margot Wallström att Byggnads måste ta ansvar för att ha avtal som är begripliga och överskådliga. Tyvärr verkar Margot ha gått på arbetsgivarnas myt om krångliga byggavtal. Jämfört med EU:s regelsamling är avtalet rena barnboken.

... OM DYRA HUS

● Läste att världens dyraste hus har sålts i London för motsvarande 1 miljard kronor. Det är det jag alltid har vetat - att det vi byggnadsarbetare skapar med händerna är värt sin vikt i guld.

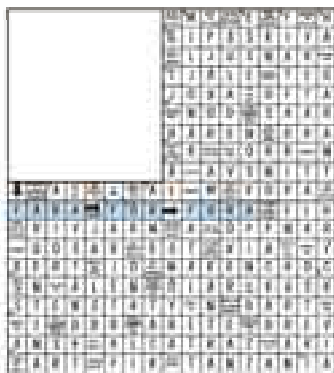

HAR ROLL- ÄR PÅ HYLLORNA SKATTER	FANTASI- VÄRDELSE	VALLFÄRDS- DRET SKÄLNA	GLASSÖRT TYP AV SEDEL	LONDON- LAG SIGNAL- MOTTAGARE
FORFALL				
DEN VÄGEN ÄR ALLTID INTE DEN BÄSTA			ÄR FLERA I SÄBE ÄR UTAN MÅN	
STOR MÄNND BOKFÖRN		FÖR AV- RIMNING NYDEL		
ÄR STÅTILG PÅ NON			LÄGLAND MISCHUS- HÄLLA	
GEMÅL		FRITAG PÅ TOPPEN VALSAR	FÖRHÄLL- MÄNS- SÄTT	GAMMALT BILDBLAD
MILDARE SVORDON	BLOMSTRA BRA BETYS			

↓	HAR JÄRNVÄSK FRIDRÖTTIS- ÖREN	OMGIV OFTA HÖSTAR SREDE	KAN STÅ I BRYDBA	FÄR TA ÖVER KRONAN					
			→ KAN	→					FÖRLAG
VÄNDRAR		FÖRSÄNNS		BAUER- FIBUR FILMSNITT		PLATTFORM TILL HAVS		VERK AV YEBDI ITALIENSKT VÄRDNIS	↓
FÖRMIT ÖVERENS ILSPEH				MITT I STANK HYMEN	↓	KREDIT	VIKTIGA VOKALER KÄMP FARFOGT	GRPA IMBAR I TEN	
↓		DÄR LIGGER ORANJE- STAD	ORILLO- RIDDARE ORDADE			KANAL DÄNKA BITAR			ELKA FRÅN VÄXJÖ
KAN TRÄ- SKRINAR VARA	↑	↑				ROAR DE SMA DRAGTYS		SLOTT AV TESSON DÄ GYTJA	
HULLER OM BULLER								↓	↓
				KLADD- DRET MÅS LANDÖREN			KRÄKT BABYLON- ISK ÖUD		↓
KULTURELL DISKREDET EN I TRE- EMIGNETEN				BERÖRN				MÅLAR ZLATAN FÖR	↓
JP 2008 ©PERSSON	SLET PÅ BANVÄLLEN					BÄR NAMN			FIMARE TILLTAL

VINNARE I BILDKRYSS 1

Leif Granskog, Umeå, Göran Axelsson, Kinnarp, Heléne Sandström, Stockholm, Håkan Bergqvist, Göteborg, Torsten Grundberg, Husum, Maj Westman, Örnsköldsvik, Marianne Ahlex, Sundbyberg, Rolf Durnell, Kumla, Barbro Holmström, Skellefteå, Stig Fröjd, Skyttorp, Åke Lundgren, Karlstad, Inger Kalles, Bjursås, Leif Andersson, Norrköping, Raymond Johansson Kisa, Rolf Jonasson, Sjövik. Vinnarna får varsin dubbeltrisslott.

BILDKRYSS #4

Dragning den 15 april. 15 med rätt lösning vinner varsin trisslott med chans att få upp till 7,5 miljoner kronor. Sänd lösningen till Bildkryss 4, Byggnadsarbetaren, Box 19615, 10432 Stockholm.

Namn.....

Adress.....

Postadress.....